

Nyugatplusz X²

ALAPÍTÓK: RAFFAI FERENC, SZABÓ ZOLTÁN ATTILA (FŐSZERKESZTŐ)

FŐVÉDNÖK: **KONYÁRI JÁNOS** • ARCULAT: KOVÁCS GÁBOR

újnyugat

IRODALMI KÖR

2010
2020

KISTELEKI DÓRA
illusztrációja

a, dans tous les
ples, particuliere-
ensée. Il y a près
a écrit un traité

réduits à le
se dilater d
Ce sont
l'observ

Padlásablakban
táncoló balzsamfa-ág.
Zöld sárkányjáték

Varga Imre

Ára: 1500 Ft
20002

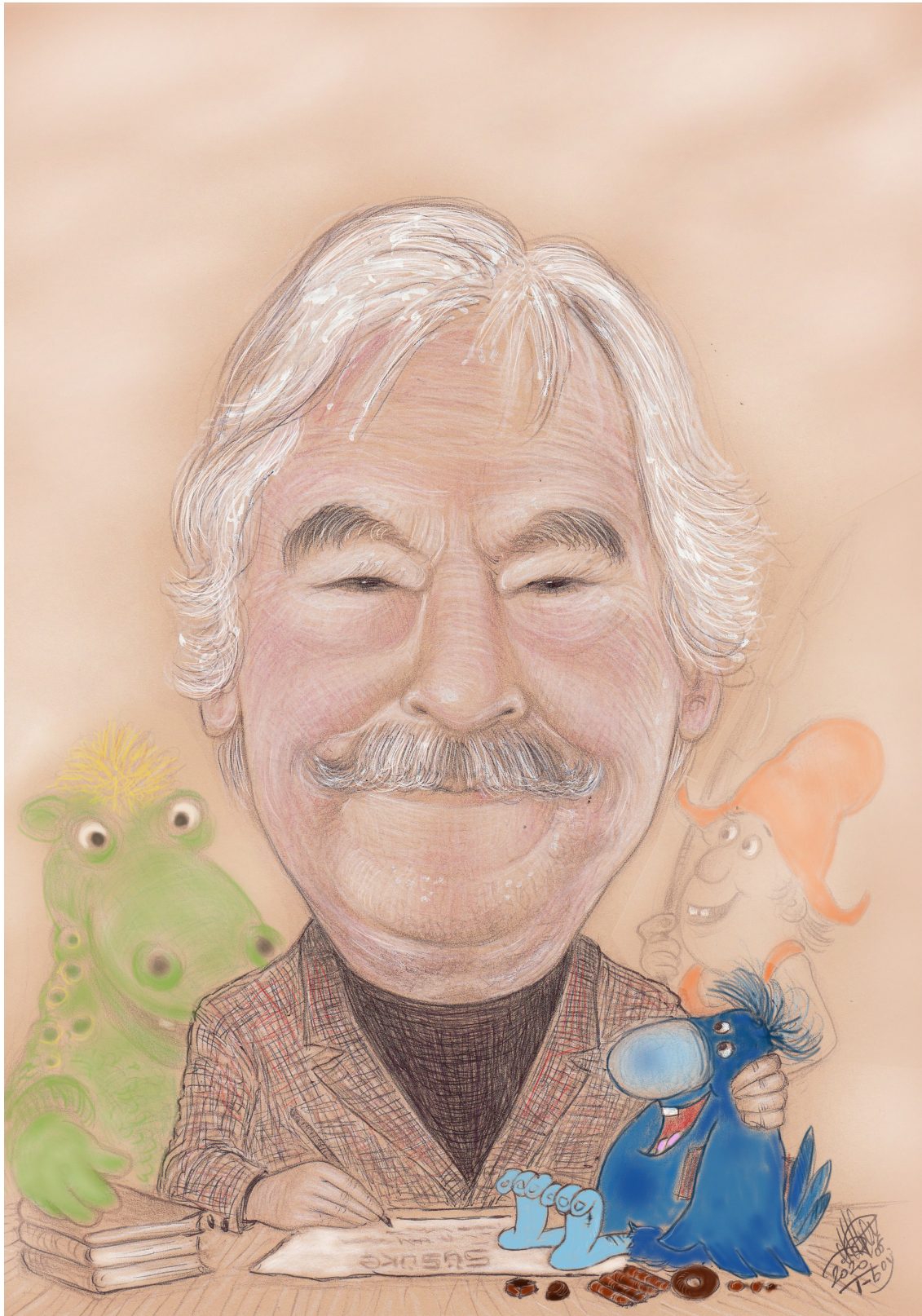

9 772064 245802

újnyugat
IRODALMI KÖR

Nyugatplusz X. (2010-2020)

X.
2

GAÁL TIBOR T-BOX: Csukás István emlékére, hódolattal Sajdik Ferencnek

EZERJÓ	4	VADNYUGAT	39
Istenek órája (Hegyi Botos Attila)		Csend határán / Sárga jel (Hekl Krisztina)	
Szindbád-dal (Schwalm Zoltán)		Semmiség (Barabás Szilvia)	
Akhilleusz rámköszön (Agócs Sándor)		#huszonnyolcasrontott (Vasas Zoltán)	
Őt idő (Vörös István)		Hová, hová? (Szepesi Zsuzsanna)	
Se tőled, se másától / Kétféle (Vörös István)		pancser (Horváth Gábor Miklós)	
Napi 1 mm (Türjei Zoltán)		Hívatlan vendég (Veres Tamás)	
Jelen vagyok (Fellinger Károly)		manókenház (Hegedűs Mária)	
reciprok / Sikertörténet (Debreczeny György)		Na, mit? (Cserhalmi Imre)	
Portré (Juhász Zsuzsanna)		...jönnek új Jónások... (Kis Pál István)	
MESEBESZÉD	9	Regény (Molnár József)	
Az acélkék nadrág (Choli Daróczy József 1939–2018)		Beleveszni / Búzamező (Fellinger Károly)	
Északi ásatás (Hegyi Botos Attila)		Egy részeg hajó (Varga Imre)	
VERSVERSVERSVERSVERS (Bíró József)		A gyűrű gondolatai (Bíró Kinga)	
Két versszak az időről (Filip Tamás)		Nárcisz / Summa (Fodor Ákos)	
terápia (Debreczeny György)		Keményedik (Draskóczy Ágnes)	
Szabó Lőrinc tanácstalan (Csontos Márta)		át az Erzsébet hídon (Bolemant László)	
a némasági tolmács (Varga Imre)		A hídon (Varga Imre)	
Ó, Orpheusz (Tózsér Árpád)		Pygmalion: ha majd (Petőcz András)	
Benned és körötted (Lukács Sándor)		Zárvány (Barabás Szilvia)	
ESSZÉ	19	járvány (Horváth Gábor Miklós)	
Torockó-Aranyosszék: „Bokor volt a bölcsőm, legyen koporsóm is...”		MANÉZS	47
Számadás a talentumról (Czeizel Endre)		Portré 2. (Gécsi János)	
Morzsák Ottlik asztaláról (Rónay László)		Ajtó (Csepicsányi Éva)	
KILÁTÓ	29	Buddha söréből (Varga Imre)	
A Nyugat Plusz vendégei: Maria João Cantinho, Giovanni Fontana, Serse Luigetti, Müberra Bülbül, Avelino de Araújó, Jesús Urbina, Fernando Aguiar.		Szoros kapu (Szűgyi Zoltán)	
ÁRNY-JÁTÉK	36	Szólnak hozzám, (Draskóczy Ágnes)	
Allegro Barbaro (Gágyor Péter)		Tapasztalat (Keömley Anna)	
Tükreim (1) / Tükreim (2) (Tamás Menyhért)		Az Akhilleusz utca sarkán (Filip Tamás)	
Világ vállain (Molnár József)		Bennünk (Zalaba Zsuzsa)	
Az idő lova (Gágyor Péter)		LÁTLELET	53
„Viszonyom van mindenhez, mindenkéhez” (In memoriam Fodor Ákos)		Angyalok és démonok Eötvös univerzumából (Kal Pintér Mihály)	
		Demagóg szájbarágás helyett... (Tépy Donát)	
		A „török Molière” (Erdélyi Melinda)	
		LÁTÓTÉR	58
		Az én bőrlabdám (Szabó Zoltán Attila)	
		Járni jól! (Cserhalmi Imre)	

Nyugatplusz X². A Nyugat Plusz független szépirodalmi folyóirat egy évtizede /2010–2020/

Fővédnök: Konyári János 1951-2017
Alapító-főszerkesztő: Szabó Zoltán Attila
Alapító-lapigazgató: Raffai Ferenc
Művészeti vezető: Kovács Gábor
Olvasószerkesztő: Spangel Péter
Grafika: Kisteleki Dóra

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

Petőcz András (elnök), Bolemant László,
 Kálloy Molnár Péter
 Külön köszönet Miske Emőnek és
 Gulyás Györgynek.

Szerkesztőségi e-mail (írásművek
 küldése): happycaroffice@gmail.com
Szerkesztőségi e-mail:
nyugatplusz2012@gmail.com
Felelős kiadó: EREF Hírugynökségi,
 Szolgáltató és Kereskedelmi Betéti
 Társaság (1103 Budapest, Noszlopy
 utca 52. 1/3.)
Kapcsolat: erefbt@gmail.com
**A Nyugat Ma első száma 2010.
 október 23-án jelent meg.**
 © Szabó Zoltán Attila

ISBN 978-615-00-7040-7

Nyomdai munkák: Tama Solutions Kft.
 A nyomdába adás időpontja: 2020. július 6.
Terjesztés: Lapker Zrt. (1097 Budapest,
 Táblás u. 32.), KELLO Könyvtárellátó
 Nonprofit Kft.
Kiemelt terjesztési pontok: Lapker Zrt.
 országos hálózata, Írók Boltja,
 Molnár-C. Pál Múterem-Múzeum
**Előfizetéssel és terjesztéssel
 kapcsolatos egyéb információ:**
nyugatplusz2012@gmail.com

Kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. A folyóiratban megjelentetett művek csak a szerző, illetve a kiadó írásbeli engedélyével sokszorosíthatók. Ez a nyilatkozat a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény 36. § (2) bekezdésében foglaltak szerint tiltó nyilatkozatnak minősül.

HEGYI BOTOS ATTILA Istenek órája

Kiülsz, só a partra.
 Elállsz, sziklák közt a szél.
 Megállsz, ahogy az idő
 annyira gyakran.
 Elterülsz. Öblön az ég.
 Hallgatsz.
 Hegy gyökerének énekét.
 Hal lassuló légzését
 az iszapban.
 Rák araszolását,
 égitestet, mézes
 zümmögést.
 A csöndbe merülő csöndet.
 A hullámzó fényű,
 boldog lebegést –
 Istenek óráját, amikor
 kagylókürtök morajával,
 égő szépiák, viaszrózsák között:
 rózsás arcú fénysugár,
 visszatérsz.

BOLYHOS
 PÁLINKA

Minden cseppjében gyümölcs

www.bolyhos.hu

SCHWALM ZOLTÁN Szindbád-dal

A vígasságok teljéből indult az utazó,
az ég kupolája madárszárnyat vont fölé,
magány várta és egy csörgedező forrás,
úgy érezte, ő sem más, csak szerencsétlen flótás,
aki elveszett, kit árbóckosarából kiejtett a remény,
(aki) volt gazdag, és volt szegény.

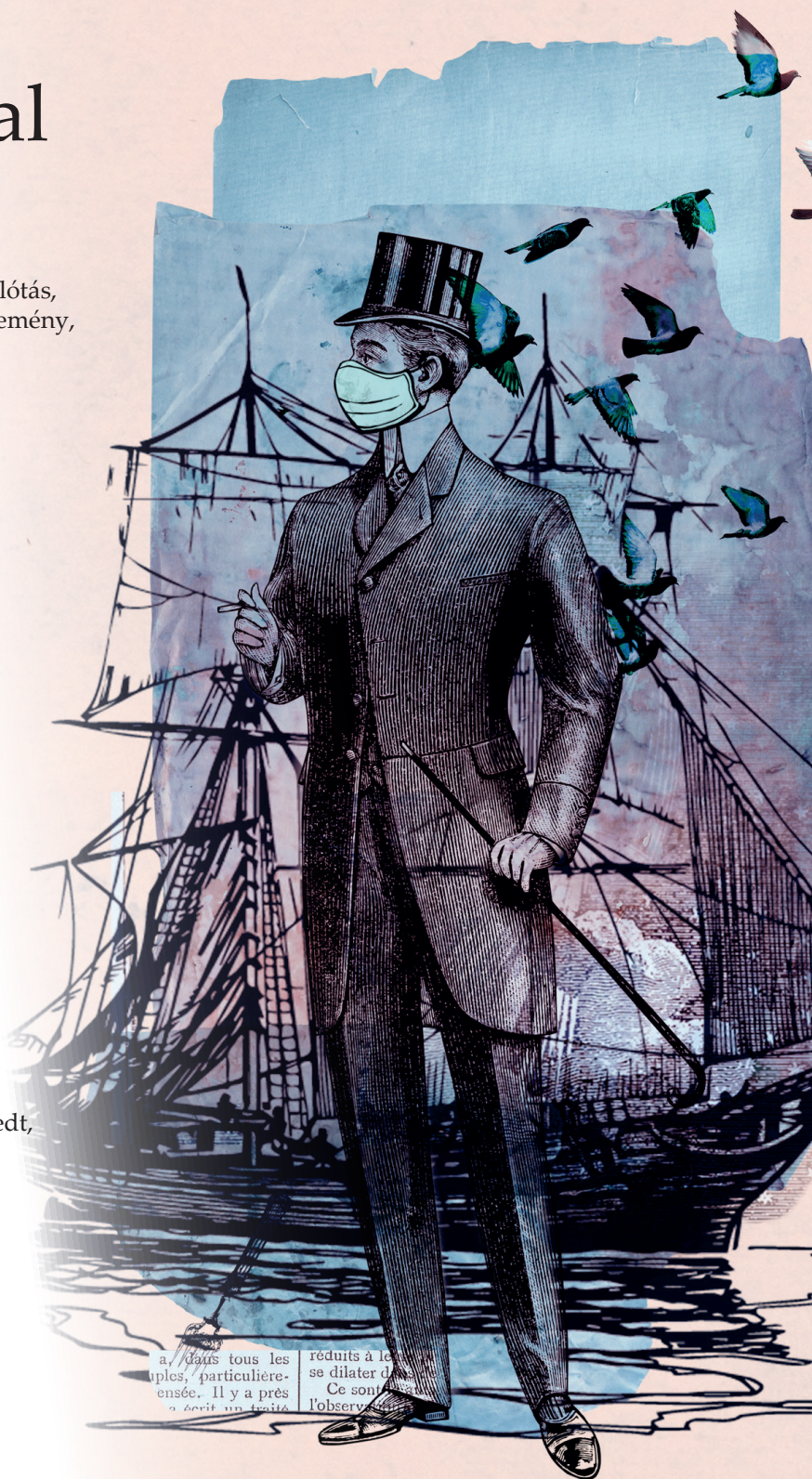
A vígasságok teljéből indult az utazó,
az ég kupolája madárszárnyat vont fölé,
látott halált, születést, szerelmet, gyilkosságot,
hajókat, vonatot, kastélyt, udvarházat,
hámfára akasztott istrángot, veszett ebet,
félálomban kattogó vasúti kerekeket.

A vígasságok teljéből indult az utazó,
a legjobb borból ivott, máskor lőre várta,
ölelt asszonyt, csókolt gyereklányt,
szemlélt végtelenbe vesző földöntúli tájat,
volt gazdag, és volt szegény,
legény a gáton, ma: öreglegény.

A vígasságok teljéből indult az utazó,
az ég kupolája madárszárnyat vont fölé,
látott akácos kisvárost, pénzéhes kalmárt,
volt gazdag, és volt szegény,
gyakran szeretett, néha csak remélt,
volt gazdag, és volt szegény.

A vígasságok teljéből indult az utazó,
az ég kupolája madárszárnyat vont fölé,
magány várta és egy csörgedező forrás,
hegyek sorakoztak; lakatlan szigetre is tévedt,
ahol tengervízzel locsolt mindent,
mi sajgott a múltban, de még most is éget!

A vígasságok teljéből indult Szindbád,
(aki) volt gazdag, és volt szegény,
gyakran szeretett, néha csak remélt,
volt gazdag, volt szegény,
volt gazdag, volt szegény,
az ég kupolája madárszárnyat vont felé.

a, dans tous les
uples, particuliere-
ensée. Il y a près
a écrit un traité

réduits a le
se dilater d
Ce sont
l'observ

AGÓCS SÁNDOR

Akhilleusz rámköszön

csend van és időtlenség
amiért jöttünk –
itt megállt a történelem
a táj az nagyrészt rendben van
ám a tenger lehetne végre
melegebb

a smaragd-sziget fölött
tombol most a nyár
a napsugár – akár a szívem –
unalmában bolond táncot
jár a megriasztott víz
tetején

csend van – a Sissi-kastély
ma is gyönyörű
bár már lassan ráférne
egy kis meszelés –
nézem a múzsák szobrait
itt van mind a kilenc

de ezek már csak szobrok –
a nagy kertben hiába állnak őrt
csend van és időtlenség –
meglepő de egyedül
a haldokló Akhilleuszban
van még némi élet

Korfu, 2018 július

VÖRÖS ISTVÁN

Öt idő

Egyikünk se tehet csodát.
Hallani az idők szavát.

Az egyik idő dadogós,
fehér cipős, fehér zakós.

A másik idő úgy hadar,
szava cikáz, mint egy rovar.

A harmadik egy néma nő,
kerekek tükröt vesz most elő.

Bele nem ő néz, azt ne hidd.
Hallgasd végig az álmait.

Mindig mesél, sose nevet,
a neve lelkiismeret.

A negyedik káromkodik,
együtt ihattok hajnalig,

éjfél után vigyáz vele,
van kése is, s eljár keze.

A kéz ott jár, hol az idők
szava zúg egész délelőtt.

De délután aludni kell,
csak egy alszik, három figyel.

Várják, hátha megérkezik,
hátfba veri testvéreit.

Az ötödik idő, az úr.
Pontosságot sose tanul.

De talán nem is létezik,
fölé az ég felhőt feszít.

VÖRÖS ISTVÁN

Se tőled, se másótól

Se tőled, se másótól
nem kérek engedélyt,
hogy verset írjak, és
még csak ne is regényt.

Se tőled, se másótól
nem kell egyetértés,
hogy úgy éljek, ahogy
a dolgok kimérték.

Se tőled, se másótól
nem várok semmit sem.
Még nem következik
ebből, hogy nincs Isten.

Se tőled, se másótól
nem várom, hogy megértsd,
épp az ész korlátolt
az értelem terén.

Magamtól és tőlem
nincsen mit remélnem.
Egy-két gond adódik
szinte minden évben.

Magamtól és tőlem
nem túl sok várható.
Akadékoskodás.
Sem mire nem való.

Magamtól és tőlem
sem mire nem valló
vallomás telik ki.
Figyelve se hallom,

hallgatva se értem,
megértve se tetszik.
Ezután nem élhet
senki úgy, mint eddig.

Kétféle

1

Milyen jó Istenem, Uram,
hogy gyenge lélek annyi van!

Ha egyet kezembe kapok,
tenyerem ég, arcom ragyog.

Megszorongatom, ráijesztek,
amíg ártok, maradjon veszteg,

játszhatja tovább a szelídet,
míg én lakomára teríték.

Meggondolja, hogy mit csinál,
hezitál, töpreng és kivár.

Öröm neki a becsület,
nem tudja, hogy mindent lehet.

2

Azt hiszi, hogy mindent lehet.
A semmiről ez a tünet.

A birtoklás betegsége
belezavar az egészbe.

De csökkentjük csak a felére,
hogyan aki nincs, az is megértse.

Tudom, tudom, tudom, tudom,
hogyan benne is van fájdalom,

összerezzen, mikor megérzi,
a puskát távcsőre cseréli.

Csak néz, csak néz, de nem mozog,
ez rendkívüli állapot.

Ha jeget dob a whiskyjébe,
a felismerés épp elérte.

Milyen jó, Uram, Istenem,
hogyan ezt mi látjuk, és te nem.

TÜRJEI ZOLTÁN

Napi 1 mm

Verseim szövetét küldöm hozzád.
Mint a DNS-ben, kódolva bennük vagyok egészen.
Kettős spirálba rendezem és útnak indítom.
A karantén sem jelenthet akadályt.
A kulcslyukon átpasszírozom és az ablakon át
kiabálok hozzá: Menj, menj!
Látom, ahogy apró lábakat növeszt
és megteszi első lépéseit.
Napi 1 millimétert halad, de tántoríthatatlan.
Az idő nem számít, biztosan eljut az ajtódig.
Talán a küszöb részén bújlik majd be
és a nappalidban összerak engem.

FELLINGER KÁROLY

Jelen vagyok

Csak a ma létezik.
Az is elmúlt,
ami lesz.

DEBRECZENY GYÖRGY

reciprok

az autóbusz
nem szállít utasokat
igaz hogy többnyire
az utasok sem
szállítanak autóbuszt

Sikertörténet

kap állást:
kapálást

JUHÁSZ ZSUZSANNA

Portré

Magabiztos, mint a fékpofák.
A vidéki éjencek morzsa-hozadéka.
Birtok a szénmaszat, világ-
felügyelet névtelen jégpapírokon.

DÜRER
KORA

2020.
06. 20.
-
10. 18.

NÉMET RAJZOK ÉS METSZETEK
A SZÉPMŰVÉSZETI MÚZEUM GYŰJTEMÉNYÉBŐL

SZÉPMŰVÉSZETI
MÚZEUM

Fótámogató: SZERENCSEJÁTÉK ZRT.

CHOLI DARÓCZI JÓZSEF 1939-2018

Az acélkék nadrág

Már iskolába jártam, amikor azt tapasztaltam, hogy az emberek szeretik, ha másokról hallanak igaz, vagy félig igaz, mindenekelőtt furcsa, a szokásostól eltérő történeteket. Az emberek azt szeretik, ha másokat kibeszélnek, de mindig csak másokat, önmagukról nem szeretnek hallani. Igazakat, igaz történeteket, igaz eseteket meg pláne nem.

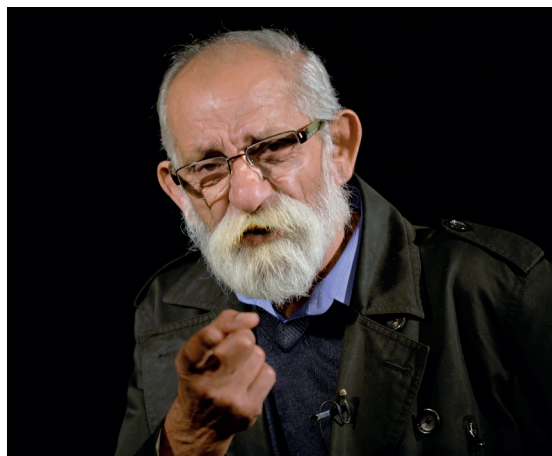
Amikor erre rájöttem, elkezdtem beszélni. Eleinte csak a falusi fiúk között a futballpályán, amit a volt leventepálya magas, égis éró jegenyefái közötti területen alakítottak át futballpályává a társadalmi munkára kivezényelt falusiak. De az is előfordult, hogy a szünetben, az iskolaudvaron, amikor éppen ott játszottunk.

Szerették, és nagyokat nevettek az emberek. Akkor is, amikor azt az esetet meséltem el, ami Tutunyival történt, aki nagyfiú volt, és annyi felesége volt már akkor, mint a paprétén tavaszal a pillangó. Ő egyszer Paszabról szöktetett meg egy nagyon szép, fiatal lányt. Mi, Csikuláj, Fröccs, meg én, meglestük, mit csinálnak a kertek alatt. Mind a hárman, a kertek végében húzódó bokrok közt kucorogva vártuk a fejleményeket.

Tutunyi kis termete, vékony alkata ellenére, nagyon fekete, meg nagyon erős és erőszakos legény volt. A lány meg magas, karcsú, szép, meg olyan vastag lábú, mint Papp Tóni faragott asztalának a lába. Tutunynak kapaszkodnia kellett, hogy felérjen a lány arcához. Az meg az istennek se akart lejjebb hajolni. Tutunyi ágaskodott, kapaszkodott, mint majom az ecetfába, minden áron meg akarta csókolni, de a Paszabi lány csak tartotta, tartotta felfelé a fejét, sehogy se tudta elérni a száját.

– Haggyá má', Tutunyi, haggyá má'! – ismételte egész délután a bokrok közt, de úgy, mint ha semmi mást nem tudna beszélni azon az egy mondaton kívül. Tutunyi meg csak erősködött:

– De, de, hagyd magad, hagyd magad! – mondta, hiába. A lány nem akart kötélnek áll-

Choli bácsi a *Legendák nyomában* előadásán (2014. október 3.) – Fotó: Juhász Melinda

ni. Pedig alig vártuk, hogy történjen már valami, amit érdemes meglesni. Egyszer aztán hirtelen beidegesedett Tutunyi, és ripsz-ropsz minden ruhát letépett a lányról. Szegény Paszabi lány ott állt előttünk anyaszült meztelen. Mi meg mind a hárman tátott szájjal bámultuk, meg azt, hogy most mit csinál majd Tutunyi.

Nagyon szerették a falusiak, amikor ezekről az eseményekről meséltem nekik. Én meg persze, ahányszor elmeséltem az esetet, mindannyiszor betoldottam valami új, izgalmas részletet, a pillanatnyi gondolataim közül. Ezt is röhögve fogadták az emberek. Pláne akkor, amikor valamennyien a kocsma előtt álltunk, és ott meséltem. Minden kis részletet hallani akartak Tutunyról. Természetesen a sikamlósabb dolgokat csak akkor mesélhettem el, amikor sem cigány, sem asszony nem volt a hallgatóságban. Úgynevezett „csúnya” dolgokról nem volt szabad beszélnie még a cigányfiúknak sem a faluban...

Az meg egyenesen a világ csudája volt, ahogy azon nevettek, amikor azt meséltem, miért haragszik rám annyira Tuja bátyám. Tuja bácsi az

Mesebeszéd

apám öccse volt, és ott lakott négy lányával a szomszédunkban. Amikor már nagyon unatkoztam, átlopakodtam az ablakuk alá, és jó hangosan bekiabáltam:

– Sosoj!

Ő mindig kiszólt, pedig már jól tudta, hogy én vagyok az ablak alatt, hogy:

– Mi az?

Én meg megkérdeztem tőle:

– Tényleg nagy a csöcsöd?

Ilyenkor abban a pillanatban, ahogy megkérdeztem, szaladtam is, mint Dényiláék kutyája, mikor észrevesz bennünket a kertjükben a szőlő között. Jött Tuja bátyám is, és ami éppen a keze ügybe került, azt vágta utánam.

Azért is nagyon haragudott rám, ha a kutyáját csúfoltam. Volt Tuja bátyámnak egy szerencsétlen szupornyicás kutyája, akit úgy hívtak, Fürge. Fürge csak úgy tudott ugatni, hogyha a fejét magasan, amennyire csak tudta, az ég felé feszítette, mint más, rendes kutya, amikor vonyít, és olyan vékony cérnahangon bugyborékol ki torkából a hang, mint ha vércse sikoltozna valahol a házak mögötti erdőben. Kisszemű, Tuja bácsi felesége, nem tudta kimondani az „F” betűt, ezért úgy hívta a kutyájukat, hogy „Sirge”. Elől hiányzott ugyanis két foga. Amikor nem tudtam bemenni az ablakuk alá, hogy bekiabáljak Sosojnak, Tuja bátyám nagyobbik lányának, mert Tuja bátyám kint volt az udvaron, elkiáltottam magam, hogy „Si-ir-ge-e”, jó hosszan elhúzva, mintha vonyítanék. Tuja bátyám mindig odanézett, én meg felemeltem a fejem az ég felé, mint a kutyája szokta, és vékony hangon elkezdtem ugatni.

A bácsit ez még annál is jobban idegesítette, mint amikor a lányával tréfálkoztam. Sokszor már a haját tépte idegességében. Hogyha Kisszemű meg merete kérdezni, mi a bánatnak idegeskedik miattam annyira, akkor meg ő rajta töltötte ki a mérget. Sokszor kikapott Kisszemű miattam. Sosoj miatt meg olyanokat kiabált Tuja bátyám országra-világra szóló hangjával: „Te ördög szarja, hát azt akarod, hogy senki ne vegye el a lányomat feleségül? Vagy talán magadnak akarod, azért nem hagyod békén? Hát az anyád piszája még le sem esett az orrodról, máris asszony kéne?”

De kit érdekelt, mit kiabál Tuja bátyám, hadd mondja, az a lényeg, hogy idegeskedik. Máris nem volt olyan unalmas a napom. Úgy kell Tujának – gondoltam. Hadd tépje a haját, hogyha olyan irigy ember, hogy egy szárnya tövit se adna oda a gyerek kezébe, még akkor sem, ha az előtte esne össze az éhségtől.

Tuja bátyámnak mindig volt ennivalója. Nem tudom, hogy csinálta. Azt sem sikerült kilesnem, honnan szerzi be a döglött kacsát, tyúkot, de olyan is előfordult, nem is egyszer, hogy kövér libát szerzett. Azt mondta a cigánysoron, hogy tömés közben félre ment a kukorica, megfulladt. Természetesen nem sokan hittek neki, tudták, hogy Tuja bátyám mindig mellébeszél, amikor komoly dologról van szó. A döglött, kövér liba meg az egyik legfontosabb dolognak számított a cigánysoron.

Azon meg egyenesen egymás hasát fogták a kocsmázó magyar emberek, hogyha Kisszeműt utánoztam. Kisszeműnek az volt a szokása, hogy a harmadik féldeci pálinka után, amit a Köpe-féle kocsmában kapkodott be, el kezdte nyalogatni a szája szélét. Ahogy szaporodtak benne a féldecik, úgy lustult a nyelve, és egyre hosszabb ideig felejtődött kinn, nagyon vékony alsó ajkán. Apró szemeivel olyan furcsán pislogott ilyenkor, mint egy idegbajos szalamandra az árokpartján. Amikor elindult az utcán hazafelé, a különben egyenes, rendes asszonyos lába olyan ikszalakba csavarodott, mintha szoritana valamit a két combja között. Az a nagy kerek feneke meg úgy kacázott utána a levegőben, mint Pelle Tógyer rossz szekerének a saroglyája, merthogy annak meg mind a két hátsó tengelye görbe volt. Amikor végig mentem a falusiak előtt a kocsmában, bemutatva, hogyan megy Kisszemű az utcán, bepislíttek a nevetéstől.

De a legnagyobb sikert mégis akkor arattam, amikor Rabot, a tanácselnököt utánoztam. Ő olyan kacifántosakat tudott mondani, hogy Mitru bácsi, a kondás is bátran megirigyelhette volna. Pedig Mitru bácsi sem akármilyen ember volt. Legtöbbször a szófogadatlan pulikutyája miatt kezdett el káromkodni. Ha a loboncos fekete puli nem fogadott szót a tizedik felszólításra sem, Mitru bácsi fogta a karvastagságú rövid

pásztorbotját, és a kutya után vágta. Persze, nem találta el. Mikor Mitru bácsi felemelte a botját, a puli már héthatáron is túljárt. Ilyenkor a kondás felnézett az égre, és ami csak az eszébe jutott, mindent összehordott, ördögöt, istent, a pulikutya anyját, de nagyon sokszor a saját maga anyját is bele szőtte a káromkodási csokorba.

Rab nem káromkodott. Falugyűlést tartott! „Mindaddig, amíg községünkben az aktíva meg a passzívra nem kulminálódik, addig a helyzet nem lesz ottábilis” – ezt mondta. Nem tudom, hol az istenben tudta ezt a hatalmas káromkodásnak is beillő mondást megtanulni. Ennél százszor szívesebben meghallgattuk Mitru bácsit.

Történt egyszer, hogy éppen a kocsmá közepén állva, a magas pult meg a három mezelen asztal között, szétvetett lábakkal, éppen úgy, mint Rab szokta, a jó vastag számat még inkább előre tolva, alsó ajkamat lebiggyesztve, jó hangosan, hogy túlkiabáljam az emberek nevetését, próbáltam meggyőzni a többieket arról, miért nem ottábilis minálunk a helyzet, de egyszeriben csend lett. Néma csend.

Zavarba jöttem. Az emberek, akik az előbb még le nem vették rólam a szemüket, némán bámultak maguk elé a poharaikba. S szétvetett lábakkal, éppen úgy, mint én, meredt szemekkel bámult rám a kocsmában Rab, a tanácselnök; mintha ördögöt látna. Csak bámult, bámult, mint egy rossz, szófogadatlan pulikutya. Most biztos, hogy engem is internálni fognak, mint Heput, Zsiros Janit, a papot, meg Kindó Pétert, Dulló

Zolit, a kulákokat – gondoltam magamban. Rab pedig nem mozdult.

Az egész kocsmáját eltakarta előlem. Szédülni kezdtem, és lassan elkezdett forogni velem a kocsmá. Rab is egyre több lett körülöttem. Már olyan gyorsan forgott a kocsmá, hogy mindenhol Rabot láttam. Körbeállta a kocsmát. Egybefolyt. Úgy éreztem, bekerített. Teljesen elzárta előlem a menekülés útját, még egy résnyi lyukat sem hagyott maga között.

Felnéztem a mennyezetre. Ott is Rab állt sorba. Kétségbe estem. Kesernyész élményét éreztem a számban, a torkomban, még a gondolat is kesernyész volt a homlokom mögött. Egyszerre összerántotta valami a gyomromat, magas ívben, egyenes sugárban robbant ki a számon valami ragacsos nyálka. Szemtől szemben álltam Rabbal. Telibe kapta a szép, élesre vasalt acélkék nadrágját a számon kilövelő sugár.

Otthon tértem magamhoz. Az ágyban feküdtem hanyatt, és egy széles, vizes ruhával volt átkötözve a homlokom. Cilmárt, meg Csorba Jós-kát másnapra behívatta Rab a tanácsházára, és megbüntette őket, mert egy kiskorút leittattak a kocsmában. Később, amikor már újra tudtam járni, halottam a faluban, hogy nem is a pálinka miatt, amit nekem adtak, büntette meg őket Rab, hanem az acélkék nadrág miatt. Mert Rab nadrágját az övétől a szára aljáig végig lehánytam. Soha többé nem járt acélkék nadrágban.

De ettől a naptól én híres embernek számítottam a faluban.

HEGYI BOTOS ATTILA

Északi ásatás,

avagy mese az örökkévalóságról

Ásni felettébb helyénvaló, helytálló, mondhatnánk: helyes dolog. Csupán alkalmas hely, szerszám, lélekjelenlét, s ép fizikum szükségeltetik hozzá.

Persze mindig akadnak, akik kevéssé a magukét, inkább jobbra érdemes embertársaikét ássák – pontosabban szólva: áskálnak; ha valami értékesre lelnek, maguknak eldugják, a hitványat meg ott hagyják a kifosztottak szegényére.

Meg aztán olyanok, akik úgy vélik, az ásás idejétmúlt passzió. Inkább csak heverésznek-fontoskodnak, alkalmasint ásítanak. A percek lótuszevői kimondottan rühellnek ásni. Miért verejtékezni avítt kacatokért, ha bőséggel ontja rózsás pasztilláit az önetető, magába zárt jelen?

Nos, ez a mese nem róluk szól.

Egy délvidéki fiúról, aki tíz évre északra ment – mondjuk úgy: ásni. És most újra ás, értelmez. Vajon mit keresett ott? Idegenben. Ilyenkor az ásás olyanak tűnik, akár a régi görögöknél a visszaemlékezés. Szinonimája a megismerésnek.

Egyszer volt, hol nem volt – akár így is kezdhettük volna. Ahogy általában a meséket szokás. Hisz észak – amint az köztudomású – elválaszthatatlan a meséktől. Egy bükkös szurdokban megülő ködből sohasem lehet tudni, ki bukkan hirtelen eléd. Egy tündér. Egy szarvasünő. Vagy épp egy csavargó. Szó mint száz, egy délről idetévedt ifjút könnyen érhet meglepetés. Ideggyengítő, hosszú telek. Apró telkek szigorúan körbedrótozott, elzárkózó parcellái. Am e hideglelés dacára, vagy annál inkább: összebújó, közvetlen, meleg természetű emberek.

Akik előszeretettel mesélnek.

Tíz évet kellene most fölászni. Embert próbáló feladat. Könnyen a felszínre bukkanhatnak mélyre vermelt fiatal halottak. Egy 18 éves kölyök, aki egy avasi panelház tetejéről vetette alá magát. Nagyon szerette a rajzokat és a zenét. Egy egyetemista barátó, aki autójával frontálisan ütközött. Egy harmincas gitáros, akit maga alá temetett a népszerűség.

De derűsebb történetek is. Menyegző a Szent Anna-templomban. Zenekari próbák a városi konzervatóriumban. Az ifjúság első egyetemi évei. Mégis célszerűbb egyetlen helyszínre, s időre összpontosítani. A Bükk-hegység anyaföldjénél keresve se találni alkalmasabbat.

Talán Lillafüred? Egy csupasz kézzel elkapott pisztráng József Attila patakjából? Nem, ez még hideg. Miskolc-Tapolca? Hínárgyűjtögetés a termálvízű tóból? Már egészen meleg. Bükk-szentlászó? A temető feletti sziklagyepes hegyhát? Ez lesz az. Az első, magányos ásók gyakran a temetők környékén, kötött, sziklás talajon bukkanak elő. Itt, magasan a falu felett, cca. 2000 évvel ezelőtt, volt hajdanán egy kelta település.

Szinte semmit nem tudhatunk róla. Amit igen, a helyi mesemondói kultúrházból, a kocsma regőseitől. Hogy leltek errefelé egy színezüst lószerszámot. No meg pénzt. Sokat. Így születnek a mesék. Meglehet, a valóság elképzelhetetlenül mesésebb, de valahogy nehezebben áll kézre, kevésbé vesszük észre. Ahogy húsz évvel ezelőtt szinte senki sem azt a fiút, aki ásóval, csákánnyal, s még egyéb szerszámokkal fölfegyverkezve két hétre a hegyplatóra költözött.

Napra nap csatagos lett a hegyek hajnal-ezüstjétől, szeme villózott a délelőtti éles fényben, bőre savanykásan szaglott a déli nap hevében.

Ásott, egyre ásott. Hogy lel majd valamit, ami magához, ha csak egy parasztarasznival, de közelebb viszi. Ám csak a csákánytól szikrázó mészkövek, kormos cseréptöredékek: sokszor és sokan dúlhatták, égethették föl a települést. Egyedül volt az erdők vadjaival, a lejtősztyepp hullámozó füveivel. A maga telített csöndjével.

Egyszer járt csak felé egy épp arra kiránduló csapat. Hasonlóan fiatalok. Aztán a fiú mesélt nekik a hegyek muzsikájáról, idők folyásáról. Lassan előkerült egy vázszonszütyőből egy palack bor, s járt szájról szájra. A hegytetőt fölverte a nevetés. Aztán újra csend lett, a fiú ásott tovább. Lassan akkora lett a gödör, hogy akár egy lótetemet is el lehetett volna földelni benne. Ekkor, utoljára még lehajolt, egy apró, gömbölyű tárgyat kaparva ki két cserépdarab közül. Egy teljességgel jellegtelen, közepén lyukas, fekete agyag-gömb volt.

Egy hétköznapi kelta orsógomb.

Így lelte meg, s emelte föl az ifjú – mondhatnók – az idők fonalát. És innen – ahogy már bevett szokása – az idő ásott-temetett tovább; plasztikusan szemléltetve az emberi feledést. Tíz évvel rá főhősünk a Büköt járva, újra e fennsíkra tévedt. Egy öreg pásztorral akadt össze, aki egy ezen a környéken ásató régészcsopotról mesélt. Van itt egy hely, ahol soká időztek, szólt, majd odavezette a férfit ahhoz a gödörhöz. Ekkor jutott csak eszébe az a két hét. És hogy milyen furán születnek történeteink, életműveink akár. Belőlünk, nélkülünk.

Mi az aktualitása ennek a regének, kérdehtik. Alig pár hete e néhai ifjú egy olyan barátjánál járt vendégségben, akire évtizedek óta ráült a hegyek csendje, mondhatni, a társada-

MISKE EMŐ: Kelta varázs

lom perifériáján él. És módfelett érdekes módon rendkívül lelkesedik a kelta kultúráért.

Sejthetik hát, meddig csévélődik most e fonál, az orsógomb hova gurult. Ajándék lett belőle. Vagy ami ugyanaz: megtalálta helyét. S a tanulság, ami mesénk főszereplőjének, az egykori ásonak jutott?

Hogy ásni lélekpróbáló, kemény, teljes embert kívánó feladat. Időket és tereket megnyitó, egyszerre helyhez kötött, egyszerre végtelenül szabad. Nem csupán fecseg a szabadságról. Ás, amíg él, a dolgokat egyben látni. Még az is meglehet, egyszer ásóval kezében ássák el.

S az a jelöletlen, lukas orsógomb, magányosan ásó ifjak álmaival, gurul és gurul egyre csak tovább.

■ **Bíró József****VERSVERSVERSVERS**(- *Frédéric Louis Sauser azaz Blaise Cendrars emlékére* -)

lomha – (*tompa*) – alma
 ... csontforgács – szívében ...
 zihál a vér ... kérlelhetetlen
 ... ádáz – **ISTENE** ...

[— : *rózsabogár* – / – *könnycsepp* – / – *hajnal* : —]

– platinaszöke – bársonyangyalkák ... hóna alatt
 ... cserép – dió – ... – roppan ... –
 vágyálmokból – ismerős
 ... habkönnyű – *revue* – balerinák ...
 az olív'zöld – csónak – testből ... *kiszakadnak*

cigarettafüstbe – gabalyodott
 ... gazdátlan – liliomok ...
 sodornak narancslét
 ... kiéhezett sirályok begyébe ...

[— : *a városból érkezett kompresszorok túlkölésbe kezdenek* : —]

... fellelhetetlen – helyőrségek – ügyeletesei ...
 - aranykezű – mesterlövészei - haladéktalanul
 ... jámbor öszvérek sörényébe lehelik ...
 tigrisfű – / – illatú – / – mellényeik – / – órazsebéből – / – kihulló
 ... zsetonjaikat ...

és

lyukat – égetnek ... *mindennemű* – zászlók ... kellős – közepébe
 vizionált – győzelmek – ... – irgalmatlan – sarlói
 ... : benépesítik ... az univerzumot ...
 szalmakalapban – pompázó – kocsmák
 ... *éneklik* – ki – mohos kutakból ...

a

... szekérderéknyi – rizshegyek – takarásából – ’menekült’ ...
 kegytárgykereskedőket
 ... - (*jöllehet*) - ...
 pokoljáró – esztendő – ... – hályogos – mocsarában
 ... opálos kristályok fulladoznak ...

[– trauernde liebe olvad
 ... a karosszék terméskő – ölének rejtekében ...

ott : – : *fent* – : galambbá – gyúrt – porrongy vitorláz’ – **]**

– **[** ... folyosók földabroszainak keskeny mellkasára vizel ...
 a ... **HOLD** ... *napra – nap* ... **]** –

DUCHAMP, MARCEL

... remény’ – vesztett – *hamvas* ...
 vétlen – üvegszelencéjéből
 ... a tetőfedő hágsójának silány mágnes – csapdája ...
 egérrágta – bőrtokba csalogatja

... a hiú *slipszeket* ... : – / – : **ob schön, ob regnet** ...
 : dühödt iskolamesterek vonulnak
 ... gyanúkok seregét terelve – hajtva ...

[– - (*hátha*) - hátha kulcsra – tekeredik
 ... az események hegedűszólója ... – **]**
 ugyanez – időben ... ónos – eső zuhog :
 ... fülkagylóforma – bádog – szappantartók ...
 rúzsfoltos – gerincére sánpár
 ... **SOUPAULT** szalonnás – tüdejére ...
 gyertyacsonk kacsint

nincs meritum

Mesebeszéd

... **friss mákos – patkók** ...
 [– balzsamos – sikkantásai ... vértengerré – bővölik
 ... az ... – óvodai – ... – *homokozókat* –]
elsiratják a csupasz vadászkéseket
 ... **aszalókemencék sustorgását** ...
 - (*s nemkülönben*) -
 ... **a keresztvitorlás délutánok** ...
málnacukorka – szín' – acetilénlámpáit
 ... - (*amiképpen*) - ...
a szerelmes – tüllök pörgését is

[– szégyentelen – ... – kelyhekben – fürdőző
 ... élvezettől – szédelő – ... – káposztalepke ...
 'ázott – pollenektől – taknyos – ejtőernyője – karéját
 ... *malade* – árvák suhogó szemhéjára *borítja* ... –]

A TENGER

NINCSTELEN HULLÁMAI TÁNCLÉPÉSBEN KÖZELEDNEK

FILIP TAMÁS

Két versszak az időről

Az emlékezet megelőz
 mindent, meg se kottyán
 neki az ok-okozatiság,
 keze már azt a sebet,
 gyógyítja, melyet csak
 holnap üt rajtam az idő.

Szeretnék azzá a szóvá
 öregedni, amely majd túlél,
 de addig is minden nyáron
 fürösszön vissza a tenger azzá,
 aki akkor voltam, mikor
 először úsztam benne.

DEBRECZENY GYÖRGY

terápia

a terápia sikeres volt
 a beteg jelenleg a köztes létben tartózkodik
 és készül a reinkarnációra

CSONTOS MÁRTA

Szabó Lőrinc tanácstalan

*Ember vagyok, de gyökér-kezeim
vágyaikat a poklokig ássák,
szemben vastagodik a látomás
pora, s már nem tudom, kapóra
jön-e a menedéket nyújtó homály.
S ahogy egyre mélyebbre jutok,
elsírt könnyeim csatornájában,
nem tudok kibújni az éntudatból,
sarokba szorít a mögöttem ásó
magamutogatás démona.*

*Senki nem ért meg és
nem ér utol soha senki,
a legázolt csillagmezőn sírkövet
állít nekem az élet, – hiába megyek
egyre közelebb, kivívtam magamnak
az egyedüllétet –, minden kész átverés,
mióta szemem kékjébe beleolvadt
az ég, s szétterült a gravitációs csend.
S ha hátratekintgetek a Nagy Csavargás
gyönyörében, látom, ott állok a
világ-gödör szélén, s hiába nyújtózom
egyre távolabb, – nem érem el a szent kezét.*

VARGA IMRE

a némasági tolmács

derengő körbeforgás
hol én vagyok ő hol más
a némasági tolmács
az üresség ki formás

az ürességi tolmács
a némasági forgás
hol én van körbe' hol más
derengőn hulló forgács

■ TŐZSÉR ÁRPÁD

Ó, Orpheusz

Hommage à Hamvas Béla

Ó, kihúnyó eonok,
amelyek ifjúkorom olvasmányaiban
valóságosabbak voltatok az abla
kom alatti sövénynél, a szubsz
sztanciák karámjánál, po
ros akácainknál, melye
ken esténként álomtól
elnehezült régi böl
cselők gubasztot
tak, s a Herku
les oszlopain
túl a jószemű
hajós akár az
éjszaka óceán
jából fel-fel
bukkanó
Atlantiszt
is láthatta;

ó, költők, barátaim,
bizony mondom, elhagy minket a vers,
mert elhagytuk orfikus emlékeinket,
Mnemoszünének, a múzsák anyjának
(ki eredetileg nimfatorrás volt) kilenc
leánya szakadatlanul a születés s elmú
lás rejtélyére emlékeztette az embert,
ma a vers forrás helyett eltérített hason
lat, s hogyha szemfedél, nincs visszája;

(o, tempora, o, mores,
s látja ezt a konzul, s Catilina, a család
költő mégis egészségesebb, mint vala
ha, sőt némely szenátor szerint újab
ban minden szava remekmű; közben
köröttünk új ezredév zavaros árja forr,
s még mielőtt az éjmadár végleg a vers
re s ránk telepedne, volna mit tisztos
múlttá emlékeznünk, kiérdemelve a
méltóbb isteneket és az igazabb létet);

ó, Orpheusz,
megbántad már, hogy hátranéztél? Eu
rüdiké csak sötétben követ, szemed vi
lágánál titok a szíve és öle, mint az é
nek a letépett fejedben; míg a torkod é
des kromatikájára féltékeny Apolló le
vágva is daloló fejedet leckézteti (ne a
vatkozz a dolgomba!, rivall rá), addig
fölöttünk Erinnüszök raja kering, s mi,
dalod nélkül balgák, laptop-emlékeink
helyett a mítosz kapuit reteszeliük be.

LUKÁCS SÁNDOR

Benned és körötted

Mindent hagyj el, ami jelzi
hogy fontos és különleges vagy.
Mutasd fel úgy az arcod, ahogy
a szél megborotvált egy téli hajnalon.
A szembe jövő fák majd fogadják köszönésed
mert nyitott lélekkel közeledsz feléjük.
Tovareppenő pillanatok se tévesszenek,
hogy egyhelyben állni szégyen.
Figyelni pont a távozó pillanatot.
Eltűnődni mozgásokon, melyek egyaránt
zajlanak benned és körötted. Merülj csak
el nyugalmadban. Hosszú időbe telik, míg
észreveszed: tánc a mozdulatlanság is –

Torockó-Aranyosszék:

„Bokor volt a bölcsőm, legyen koporsóm is...”

Az Antológia Kiadó gondozásában, dr. Keszeg Vilmos, dr. Sütő Linda és Sütőné Gulyás Éva szerkesztésében jelent meg az a hiánypótló, összegző kötet, amely *Torockó-Aranyosszék Kollégium* címmel mutatja be a térség kivételes értékeit, Brassai Sámuel és Gross Arnold szülőföldjét.

Részletek a tanulmánykötetből az Alapítvány a Kelet- és Közép-Európai Kutatásért és Képzésért és az Újnyugat Irodalmi Kör együttműködésében. Külön köszönet dr. Kisfaludi-Bak Juditnak és Agócs Sándornak.

Az Aranyos-folyó mentén elterülő tájegység négy kistájra tagolódik: Torda és környékére (Koppánd, Szind, Komjatszég, Tordatúr, Ajton); Aranyosszékre (22 hajdani székely falu alkotta, ma 17 település sorolható ide); a Torockó-patak völgyében elterülő Torockószentgyörgy és Torockó vidékére, valamint Alsó-Aranyosmentére. A központi kistáj, Aranyosszék a székely székek egyike. Orbán Balázs *A Székelyföld leírásának* V. kötetében biztos vonalakkal húzta meg határait: észak felé Szind, keletre Torda vármegye aranyosi járása, délre a Felső-Fehér megye marosújvári és enyedi járása, nyugatra a peterdi és torockói völgy zárta le a területet. Belülről két járásra tagolódott. A felső járás 10 faluból, az alsó pedig Felvincből és 11 faluból állt (Orbán 1871, 11). Jankó János két évtized múlva (1893-ban) megjelenő munkája csupán a 13. században benépesített településekre, illetve a bizonyíthatóan ezek lakosságának kirajzása révén létrejött falvakra terjesztette ki kutatásait. Könyvéhez elsőként mellékelte térképet, amelyet apró finomításokkal a következő száz év során végig használt a neprajzi szakirodalom.

Torockó: Farsang Döme temetése...

E festői környezetben két település centrális pozícióért folyó versengése követhető nyomon. Az egyik a hajdani közigazgatási központ, Felvinc, amely az 1848–49-es események során kétszer esett a pusztítások áldozatául, majd pedig a közigazgatási átszervezés nyomán adminisztratív jelentőségét is elveszítette. A másik település a Jankó által a tájegységhez kapcsolt, a tájegység periferiáján elterülő település, Torockó. Bányáinak kimerülése, majd a kollektív vizálás a települést ugyan hátrányos helyzetbe vetette, de sajátos kultúrája (építészet, népviselet, temetkezés, farsangtemetés), akárcsak természeti környezete révén fennmaradt a helység kultusza.

A község szépirodalmi reprezentációja is jelentős. Jókai Mór *Egy az Isten* (1877), Gyallay Papp Domokos *Vaskenyéren* (1926), Ignác Rózsa *A torockói gyász* (1959) című regénye a viharos, megpróbáltatott és heroikus történelmi múltat látta. Aranyosszék történelmének első írásos, ugyanakkor szelektív reprezentációja Kőváry László *Száz történelmi rege* (1957) című munkájában történt meg.

Orbán művében fellelhető valamennyi, a monográfia megjelenését közvetlenül követő közlésekben és feldolgozásokban uralkodó mondai szüzsé (a tatárok előli menekülés, a harangok kútba való elrejtése, Füttyer várának története, a Tordai-hasadék eredetmondája). Benedek Elek „magyar mese- és mondavilágában” a tordai Tündérvár és a torockószentgyörgyi vár históriájának feldolgozására is találunk példát. Balázs Ferenc 1936-ban *Zöld árvíz* címmel ír regényt, melyben a regényesemény egyik gócpontja az Aranyos megáradása.

Torockó Kolozsvártól délre, Tordától és Nagyenyedtől 25-30 km távolságra található, az Erdélyi-középhegységben. A település délkeleti oldalán színfalként emelkedik ki az 1128 méter magas Székelykő, átellenben az Ordaskő 1250 méter magas fenyő- és lombhullató erdővel borított sziklatornyai nyújtanak festői képet. Történetileg Torda–Aranyos vármegye részét képezte, ma közigazgatásilag Fehér megyéhez (Județul Alba) tartozik. Ahol máig is élő néphagyomány a farsangtemetés, amelyet húshagyó kedd utáni első vasárnapon szerveznek meg.

Ilyenkor ünnepélyesen „eltemetik” a farsangot, vagyis Farsang Dömét. A menet általában

szombaton vagy vasárnap délután indul a művelődési háztól. Végig járják az összes utcát, végül a főtéri nagy vajornál a jelmezes pap elmond egy rimes, ironikus búcsúbeszédet, amely a falu életéről ad számot. Ezután az ördögök szétverik a koporsót, s eltemetik Farsang Dömét.

A torockói farsang tipikus alakjai a pap, a kántor, a harmonikás, a népviseletbe öltözött fiúk és lányok, a menyasszony, a vőlegény, az úrifíú, az úrilány. A koporsót egy csacsi húzza, melyet siratóasszonyok kísérnek, eközben betyárok csattogtatnak. A tömegben koldusok, zsidók, cigányasszonyok, bohócok és ördögök is feltűnnek. A különleges napot farsangi bál zárja.

Jtt nyugszik Farsang Döme

KISTELEKI DÓRA illusztrációja

A település nevének eredete vitatott, a leginkább elfogadott nézet szerint *Taraczk* szláv eredetű szóból származik; ezzel a névvel illették a torockóiak ugyanis a vassalakot. A községet, és a vele szomszédos Torockószentgyörgyöt a tordai királyi ispánság alapította.

A vasércbányászat virágkorában Torockó sajátos fejlődésnek indult, jobbágysai szinte polgári privilégiumokra tehetek szert: a település határában szabadon használhatták a bányákat. Mindez markánsan meghatározta a torockóiak identitását, a 16. századtól folyamatosan küzdöttek a feudális terhek csökkentéséért, majd a jobbági terhek megszüntetéséért.

Az épített örökségek közé sorolandó Torockó temetője, a sírkamrái és sírkövei miatt. A temető, helyi elnevezéssel *birgej*, egy meredek hegyoldalban helyezkedik el, ahová lépcsős sétány vezet fel. A legkorábbi sírkövek 18. századiak, egyszerű terméskőtömbök, reneszánsz stílusjegyekkel, és fellelhetők 19. századi barokkos, gazdagon kifaragott sírkövek. A sírköveken találhatóak különböző mesterjegyek, mint például csákányok, kalapácsok, bányászjelvények.

A település szülötte Brassai Sámuel (1797–1897), az utolsó erdélyi polihisztor, akit úgy tartanak számon, mint aki *tíz nyelvet ismert, tíz tudományát művelt és 10x10, vagyis száz évig élt...*

Torockó és Torockószentgyörgy szinte összeérnek, egybeforrnak. A szentgyörgyi várat a 13. század végén az előkelő Ákos nemzetségből való II. Thoroczky Ehellős (Illés) erdélyi alvajda építtette a 740 méter magas kristályos mészkő szirten, a Várhegyen. Az 1514-es, Dózsa György-vezette parasztlázadaskor azonban a várat feldúlták, az okiratok megsemmisültek. Az emlékezet mégis megőrizte:

*„Szép Torda vármegyében, Szentgyörgy határinál
Óriáslak hajdanában: Torockó vára áll.*

E fényes büszke várnak most csak romját leled.

Lakói merre vannak? hiába kérdezed.”

(Gyulai Pál: Az óriásleányka)

*„Alig van hazánkban meglepőbbben gyönyörű pont,
mint az egészen odaérkezésig a völgytorkolat előhe-
gye által fedezett, s ennek meghaladtával egyszerre
váratlanul feltáruló Szent-György.”*

(Orbán Balázs)

„A történelemben fáklyák égnek ormain”

Képzletbéli utazásunk újabb állomása: Torda. Az aranyosgyéresi születésű irodalomtörténész, paptanár Rass Károly Torda közművelődési életével kapcsolatban a következőt vetette papírra 1928-ban: *„Torda nem Athén, Weimar, Florenc, sőt még Debrecen, Keszthely vagy Kassa sem. A történelemben fáklyák égnek ormain, a földrajzban is fénypontok jelölik sóbányáit s páratlan természeti szépségét: a hasadékat. Még a gasztrológiában is beszélnek a tordai pogácsáról és a tordai peccenyéről, de az irodalomban nem tudnak róla.”* Írása bevezető gondolata szerint a város készítette elő a bölcsőjét, tanította meg a nyelvet, a szellemet, a vallás tiszteletét, vagy átmenetileg életkörülményeket nyújtott számos olyan személyiségnek, aki jelentősen hozzájárult az erdélyi, a magyar és az európai művelődés gazdagításához.

Rass leírásából kitetszik, hogy: *Torda és vidéke művészeket, tudósokat tarisznyált fel a maga szellemiségével, ám megtartani nem tudta őket...*

Az irodalomtörténet számára Jósika Miklós, az Abafi szerzője, és az első eposzokat megíró Aranyosrákosi Székely Sándor révén emlékezetes a város. Hely hiányában persze mindenkit, aki fontosat alkotott, nem tudunk felsorolni, de néhány kivételes életútra azért felhívjuk a Nyugat Plusz olvasóinak figyelmét.

Felvinczy Györgyére például, akiben az erdélyi színjátszás kezdeményezőjét tisztelhetjük. Hajdu Istvánéra, aki Étienne Hajdu néven újította meg az európai szobrászat formavilágát. Gross Arnoldra, aki színes rézkarcokon örökítette meg a világból elillant harmóniát, békét, szépséget.

„A méhraj nagy zúgással kiömlött a kasból...”

Barangolásunk következő helyszíne: a hajdan szebb napokat látott aranyosszéki falu, Kövend. A község lélekszáma ma kevéssel 600 főlött van, a 19. század derekától a 20. század közepéig meghaladta az ezret. A helyiek csaknem 90 százaléka ma is magyar anyanyelvűnek vallja magát.

Kövend Aranyosszék ősi települései közé tartozik, amit bizonyít az 1291-ben és 1313-ban megfogalmazott adománylevel. A falu hosszú időn át Aranyosszék egyik közigazgatási központja volt, 1652–1848 között 94 közgyűlést tartottak a faluban, 1671-ben unitárius zsinatnak is helyet adott. A szájhagyomány egy különös hőstettet is őriz, még azokból az időkből (1661-ből), amikor a helyi templomot kettős, magas várfal vette körül:

„...a tatárok betörése elől hajdan idemenekült lakosságot befogadta, s igen jól megvédelmezte. Mikor ugyanis puskaporuk fogytán volt, és a tatárok betörését már többé feltartóztatni nem tudták, egy bardóci asszony felmászott a fal ormára, s egy méhekkelteli kast az ajtót vagdaló tatár fejére zúdított. A méhraj nagy zúgással kiömlött a kasból s megtámadta a közelben álló tatárokat is. Erre a várbeliek elkezdtek még több kast dobálni rájuk, a méhek, mint a darazsak és bögölyök fullánkjaiikkal nekiestek a tatároknak, s így őket Kövendről megszalasztották.”

(Kénosi Tózsér János –

Uzoni Fosztó István. Kézirat. 226. oldal)

E hősi tetről Orbán Balázs is megemlékezik *A Székelyföld leírása* ötödik kötetében, melynek Kövendről szóló részében (166–168. oldal) ama tragikus fordulatról is hírt kapunk, hogy még ebben az esztendőben a rettegett tatárok viszszertertek, s ezúttal bevették, majd felperzseltek Kövend védtemplomát. (A templomot később újjáépítették; tornya 1708-ban bádogtetőt kapott, kazettás mennyezete 1721-ben, és 1796-ban épült. A gyönyörű mennyezet kazettáinak restaurálását – mint az egyik kazettán olvasható – Ürmössy Jenőné Jászenovói Benczúr Elza

festőművésznő, Benczúr Gyula lánya végezte, 1913-ban.)

Kürtőskalács, komlóleves

Torockó-Aranyosszék a gasztronómia terén is legendás pontja a Kárpát-medencének. Annál is inkább, mert a helyi gasztronómia, a gazdálkodáshoz hasonlóan, a helyi identitás egyik meghatározója. Télen az ételek jellemző alapanyaga a disznóhús. A disznóvágás már karácsony előtt megtörténik. A hús besütése, a helyiek szerint, új keletű szokás, csak a kollektív gazdálkodás idején terjedt el. Korábban a húst a pitvar padlásán levő sátoros kéményben füstölték, és sokáig ott is tárolták. Onnan aztán a kamrába került. Ünnepi ételként mindenhol a töltött káposztát és a húslevest nevezték meg. Régi süteménynek, tradicionális csemegének számít a csöröge, a pánkó, a kalács, a kürtőskalács, a rétes.

A gyűjtés során a következő sajátos ételféléket említették: komlóleves, „bihalylé”, „bangólé”, „kakastej” (aszalt gyümölcs puliszkával), szabógallér, savanyúmártás, édesmálé, martilapus töltelék, szőlőleveses töltelék, bordántekezt, „lopta pecsenye” (fasírt), öntött saláta, szilvaizes puliszka, eperlevél, vadasmártás.

S ha már legendákról szólunk, természetesen a Tordai-hasadékról sem feledkezhetünk el.

Aranyosszék vidékén, a Tordai-hasadék közelében, a magyarföldi husáng, és a szintén ritkaságnak számító *Allium obliquum*-hagymaféle termőföldjén, nem csak az étkek „ízesei”, hanem a humor is csemegeszámba megy. A csegezi asszonyokról például azt beszéljük, hogy ismerik a hosszú, avagy az örök élet titkát.

Íme, a bizonyíték:

„Fiam, nem szabad semmit a szívre venni.”
(Simonfi Ida, 95 évesen)

„Fiam, nem szabad semmit a szívre venni, csak azt a 3 pirulát, egyet reggel, kettőt este.”
(Simonfi Ida, 96 évesen)

Kolozs megyében a humorral szinte párban járnak a szívbemarkoló költemények, dalok és strófák. Kercsedén a mai napig élnek a hagyományok, s hallhatók az érzelmes, tragikus verssorok. Margit néni megállapítása szerint: a kercsediek olyanok, mint az ibolyák; szerények, csendesek, és nem készülnek sehova, jó nekik ott, ahova a Jóisten megteremtette őket:

*Jó reggelt, jó reggelt kék ibolya virág,
Mért bújsz a bokorba, hisz oly szép a világ?
Annyi lepkéje van a tarka mezőnek,
Virágról virágra szépen kergetőznek.
Nem bánom, nem bánom, aranyos madárka,
Nem vágyom, nem vágyom ki a nagyvilágba.
Itt, ahol születtem, nekem szép is, jó is,
Bokor volt a bölcsőm, legyen koporsóm is.*

A helyi népköltészet további értékeire már Gál Juliska néni és Vilmos bácsi hívta fel a 21. századi gyűjtők figyelmét:

1.

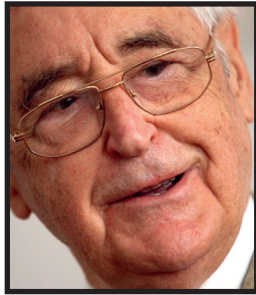
*A kercsedi halastó, halastó,
Beleestem kocsistól, lovastól.
Gyere, babám, húzzál ki, húzzál ki,
Ne hagyjál a halastóba fulladni.*

2.

*A kertünk alját Maros vize sodorja,
A szívemet nehéz bánat szorítja.
A szívemről le sem megy a bánat,
Míg a párja nem leszek a babámnak.
Ezt a kislányt meg akkor szerettem,
Mikor véle legelőször beszéltem.
Megtetszett a gyönyörűszép szavai,
Homlokára fésült göndör hajai.*

3.

*Református magyar vagyok,
Amíg élek, az maradok.
Megígérem, megfogadom,
Hogy hitemet holtig vallom.
Ámen.*

CZEIZEL ENDRE

A Nyugat Plusz 2012 őszi számában (I/1.) közölte Czeizel Endre (1935–2015) Pfaundler- és Kennedy-díjas orvos-genetikus, irodalomtörténész Petőfi Sándorról szóló esszéjét, amelynek részeként egykori szerzőnk, barátunk a szellemi teljesítményt meghatározó négy képességfaktort is bemutatta. *A tehetség a nyersanyag, a talentum a belőle „készült” érték – hangzik a kulcsmondat, avagy az útravaló.* A Nyugat Plusz, X/2. ünnepi kiadványban (2020) a lapunkban közölt utolsó Czeizel-esszéből idézünk.

Számadás a talentumról

Az emberek többsége szerint Petőfi Sándor a legnagyobb magyar költő. Igazuk lehet, hiszen néhány verse mélyen beépült a magyar kultúrába, és a klasszikus költészetet a népköltészet nyelvezetével újította meg. Kortársa, Szemere Pál szerint: *tüneményről* volt szó. A genetikus azonban nem elégedhet meg ilyen művészi magyarázattal, szeretne a tudomány jelenlegi módszereivel mélyebbre ásni.

Az emberi tehetség a legnagyobb természeti kincs, ennek tudományos értékelésére vállalkozik a kreatológia. Ahhoz, hogy értsük ennek az új tudományágnak az eredményeit, bizonyos alapfogalmakat tisztázni kell.

Az adottságok azt a potenciát jelentik, amit a fogamzáskor kialakuló Új Ember DNS-ének „egyedüli példányát” foglalja magában, és ez ugyanazon szülőpár gyermekeiben is igen eltérő lehet. Hiszen minden petesejt és ondósejt más kromoszómákkal és génekkel rendelkezik, és a véletlenül múlik, hogy éppen melyek találhatnak egymásra. Viszont, hogy az Új Ember genomjának lehetőség birodalmából mi valósul meg, az már a külső hatásoktól függ.

A tehetség eredeti fogalmában nincs vita: tehetséges az a gyerek, akiben a szülők szerencsés ivarsejt-találkozásának köszönhetően valamelyik adottságszférában: értelmességben-okosságban, muzikalitásban, matematikában, költészetben stb. az átlagosaknál jobb adottságokat vélnek felfedezni. Ezért őket ígé-

retnek tartják. Sajnos nyelvünk elsivárosodása miatt jelenleg a tehetségüket valóra váltókat is általában tehetségnek nevezik. Hallom a rádióban, hogy Petőfi Sándor nagy tehetség volt, de ezt mondani a költő-géniusszá érett fiatalemberről, szerintem sértés. Ő akkor már nem ígéretménység, hanem adottságait maximálisan kiaknázó, kivételes képességű talentum, sőt géniusz volt.

A tehetségét valóra váltó gyermeket felnőttkorában *talentumnak* kellene nevezni, ahogy ezt tették azok az őseink, akik még értették a szavak jelentését. A kiváló nyelvérzékű Karinthy Frigyes sem véletlenül adta annak a versének *Számadás a talentumról* címet, melyben fiatalságára visszatekintve azt elemzi, mit, és mit nem valósított meg kivételes tehetségéből.

Jómagam küzdök a talentum fogalom/megnevezés rehabilitációjáért, mert a zavaros beszéd/írás zavaros gondolkodást tükröz. A tehetség a nyersanyag, a talentum a belőle „készült” érték. A tehetség, a kivételes veleszületett adottságokat, a gének szerencsés kombinációját jelenti. A költő Zrínyi Miklósnak igaz volt: *Jó szerencse, semmi más!* Ezzel szemben az adottságból képességgé válás folyamata tudatosan befolyásolható, tehát a talentum már nem szerencse, hanem az emberi szabad akarat és a társadalmi lehetőségek függvénye.

Az egészen kivételes talentumokat a hétköznapi nyelvben zseninek szokás nevezni, én jobban szeretem a *Géniusz/géniusz* fogalmát.

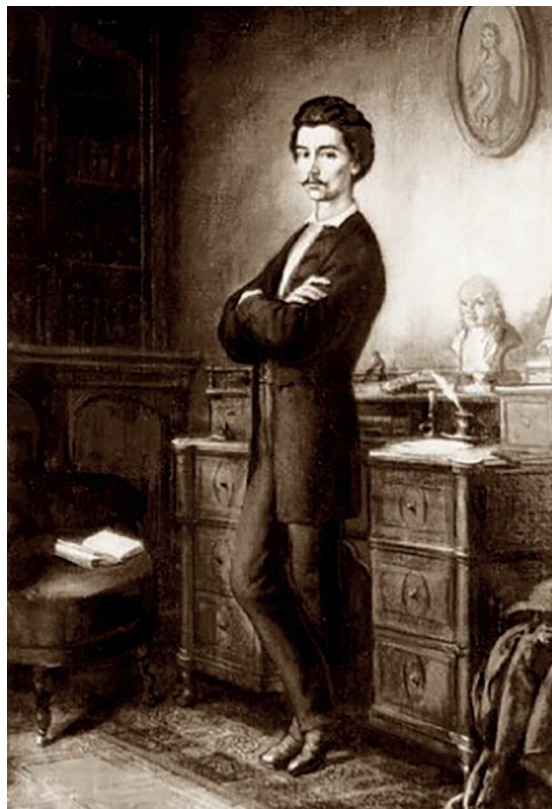
Egyrészt már olvastam zsebmetsző, pornográf zsenikről is, másrészt az európai kultúrát meghatározó ógörögök a géniusz fogalmát vezették be, s ezt a magyar nyelvújítók, így Kazinczy Ferenc is, kedvelték.

A szellemi teljesítményt négy képességtényező határozza meg. Az első: az általános értelmesség, amit a hétköznapi nyelvben okosságának is nevezhetünk. 25 ezer génpárunk közül az agysejtjeink működéséért mintegy 10 ezer felelős. Az értelmi adottságokat meghatározó genetikai program hozzávetőleg 1000 génpárt foglal magában. Az okosságért felelős gondolkodást konvergensenek: befogadónak mondjuk, az így megszerzett ismeretek mélyen beépülnek tudatunkba és stabilak, nehezen változtathatóak meg. A konvergens gondolkodás általában ún. konformista magatartással jár együtt, vagyis „okosan” alkalmazkodnak a társadalom által elvártakhoz, éppen ezért – általában képességeik mértékével arányosan – sikeres emberek.

A második faktorhoz soroljuk a speciális szellemi képességet, közéjük tartozik a poéta képesség is. A kreativitás a következő tényező, témánk szempontjából ez a legfontosabb, felismerése az 1950-es évek pedagógiai forradalmának eredménye. Akkor különítették el a kivételes talentumokon belül az okos konvergens gondolkodású és konformista viselkedésű gyermekek mellett a kreatív divergens gondolkodású, non-konformista, sőt sokszor deviáns magatartásúakat. A kreatív „nehéz” gyermekekkel már az iskolában is sok baj van, de később, kreativitásuknak köszönhetően képesek – Bolyai Jánost idézve – az „új világ megteremtésére”.

A negyedik képességtényező: a motiváció. Ami az iskolában a szorgalmat és akaraterőt, később a küldetés iránti elkötelezettséget és megszállottságot jelenti. Vagyis azt az energiát, ami kell az adottságok képességgé válásához. Mindezt nagyon befolyásolja, hogy szeretjük-e azt, amit csinálunk, és ezt mérik újabban az emocionális quocienssel (EQ-val).

Petőfi Sándor általános értelmességét nehéz utólag becsülni, iskolai teljesítménye erre nem alkalmas. Amíg rá nem talált költői küldetésé-

re, addig hiányzott belőle a motiváció, adottságainak kibontakoztatására. Semmiképpen sem volt azonban konvergens gondolkodású és konformista magatartású. Nyilvánvalóan géniusságának egyik gyökere kivételes költői tehetsége, majd talentuma. Nem elég azonban szép verseket írni – és itt most Ady Endrét idézve –, „csak új idők új dalaival” lehet az Olimposzra feljutni. Költői géniusságának ezért másik gyökere kreativitása. Ezt ő is tudta.

Nem verték belém a tanítók
Bottal a költészetet,
Iskolai szabályoknak
Lelkem sosem engedett.
Támaszkodjék szabályokra,
Ki szabadban félve mén.
A koralttalan természet,
Vadvirága vagyok én...

(A természet vadvirága, 1844. december)

RÓNAY LÁSZLÓ

A Nyugat Plusz 2014. nyári számában (II/2.) közölte Rónay László (1937–2018) Pro Ecclesia Hungariae-, Arany- és Komlós Aladár-díjas irodalomtörténész személyes hangvételű írását Ottlik Gézaról. A művet Ottlik páratlan életműve, és egykori szerzőnk előtt is tisztelegve jelentetjük meg – a Nyugat Plusz, X/2. ünnepi kiadványban, 2020 nyarán.

Morzsák Ottlik asztaláról

Ottlik... Ha kiejtjük ezt a nevet, megborzon-
gunk, mert valami lenyűgöző jelenik meg
emlékezetünk fakuló vásznán. Egy jelen-
ség, és lenyűgöző művek egész sora. Szá-
momra élete végéig „Géza bátyám” volt és
maradt, mint egy általam úgy-ahogy ismert
nemzedék legjelentősebb prózaírója (*tudom, a bridzset legalább annyira értékelte, mint a saját műveit, de bridzsezni nem tudok, így ehhez a tudományához nem szólhattok hozzá.*)

Amikor először láttam, nem éreztem ezt a
megrendültséget. Nyolcéves gyerek számára
nem okoz megrendülést, ha megjelenik a kör-
nyezetében egy ismeretlen, még ha szálfater-
metű ember is, aki akadozva beszél. Apámhoz
jött kéziratokért. Amint később ol-
vastam, a Nyugatot akar-
ta feltámasztani, ehhez
gyűjtötte az anya-
gokat. A ter-
v é b ő l

nem lett semmi: a kéziratokat állítólag egy he-
ves pillanatában összetépte.

Második találkozásunk emlékezetesebb
volt. Apámat kísértem Gödöllőre. A premont-
reiekhez. A tantestületet feloszlatták, ahogy
egyik későbbi könyvében írta. Csak végtelenül
kedves matematikatanárát, Bacsó Vilmost ta-
láltuk az elhagyott rendházban. Utána látogat-
tuk meg Ottlikot Gödöllőn. Messzire elhallat-
szott átkozódása: egy kutat akart megjavítani
– sikertelenül...

Alkonyatig beszélgettek. Ottlik többször
megismételte, mérhetetlen keserűséggel:
„Gyurka, nem érdemes!” Úgy nézett ki, való-
ban nem érdemes, mert kiradírozták őket az
irodalomból...

Egyszer váratlanul megjelent a Rózsadom-
bon. Nálunk húzta meg magát apámék ked-
ves barátja, Zimándi Pius (az ötvenes években
István néven a Nyelvtudományi Intézet mun-
katársa); még Gödöllőről ismerték egymást.
Zimándi akkor volt kispap, amikor apám gim-
nazista. Aztán egyetemi kollégák lettek, volt
azonban köztük egy jelentős különbség: Zi-
mándi Császár Elemér, apám Horváth János
tanítványa volt. Ez azonban nem befolyásolta barátságukat...

Ha csöngettek, Zimándi a belső szobá-
ba menekült, rettegett, hogy érte jönnek.
(Nem is volt oktalan a féélme.) De meg-
esett, hogy „csak” Ottlik érkezett egy vi-
rágcsokkal. Anyámnak szánta. Beszél-
gettek, ekkor is érezni lehetett azonban a
reménytelenséget. Azokban az években
alakult ki benne a levegőhiány bénító ér-

Ottlik
Géza
ISKOLA
HATÁRON
Magvető

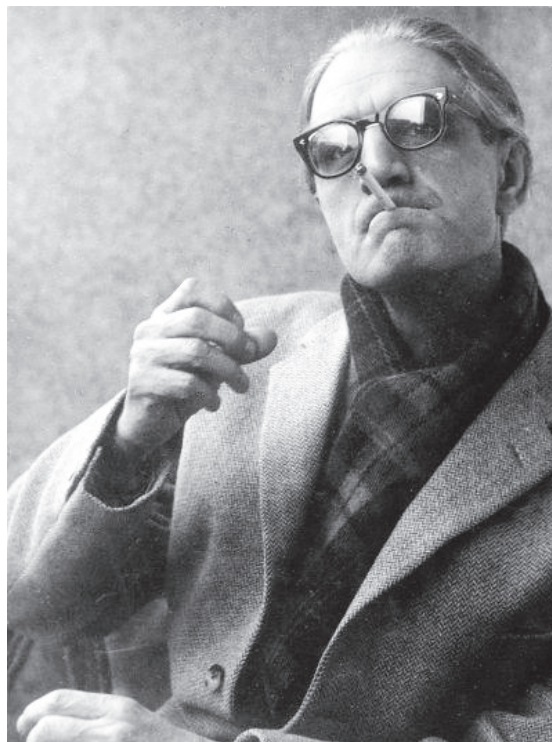
zése, ezért alkotott kínlódvá, önmagában is kétkedve.

Amikor egyetemista lettem, szerdánként az órákat befejezve valamelyik belvárosi eszpreszszóba mentem, ahol a Rónay-asztal tagjai beszélgettek. Nevezetes társaság volt: apám mellett Nemes Nagy Ágnes – rendszerint fennkölt irodalmi eszmecsserében –, aztán Lengyel Balázs és Vargha Kálmán az irodalmi élet híreibe mélyedve, Ottlik és Mándy Iván heves vitában arról, vajon az atlétika vagy a foci előbbre való-e, bár Ottlik olykor dühös kirohanások kíséretében ostromozta Bulganyint, a hamar elsüllyesztett szovjet vezetőt. Néha a Bal négyes páholy írója, Kellér Andor, aztán Pilinszky, és a fiatal, nagyon ígéretes, a Nagyvilágnál dolgozó Tóth Judit is csatlakozott hozzájuk. Amikor a szomszéd asztalnál ülő úr, látszólag újságjába temetkezve, valójában eszmecserejüket figyelve, jegyzetelgetett, máshová tették át a székhelyüket.

Az asztalnál beszélgettek hosszan arról is, hogyan méltassa apám az Iskola a határon-t, amelyet az uralkodó irányzat irodalomkritikusai igen mérsékelt lelkesedéssel fogadtak. Végül apám, mint nevelési regényről írt róla a Vigiliában. Később, a Petőfi Irodalmi Múzeumban töltött raboskodásom idején írtam frissen megjelent könyvéről. Rosszul és rosszszat. Később elmondtam neki, hogy a Kortárs írók sorozatban írnék róla. Majdnem megevett. „Még élek!” – dörögte. „Hogy képzelsz ekkora marhaságot!”

Maradt a csendes csodálat. A közvélekedéssel ellenében nagyon szerettem novelláit és a Hajnali háztetők című keretes regényét is. Ez azért különösen kedves olvasmányom, mert ismertem egy szép pályát befutott festőművészt, Domján Józsefet, aki Halász Petárhoz hasonlóan saját képét festette rá egy sokkal értékesebbre. Azt vitte ki családjával az Egyesült Államokba. (Itthon a párt tagja volt, titokban keresztelte a lányát, akinek én voltam a keresztapja.)

Ezzel a kisregénnyel úgy éreztem, megkoronázta addigi elbeszéléseit, amelyek az általa olyannyira ismert, oly élethűen ábrázolt polgári világot világították át. Folytatásokban jelent meg Illyés Gyula folyóiratában, a Magyar Csil-

Ottlik Géza 1912–1990

lagban, amely jobblétre szenderült a német megszállás után. Illés Endre is azt hitte, hogy a regény folytatása elveszett. Gellért Oszkár hagyatékában bukkantam rá a PIM-ben.

Sokszor megírtam, hogy a PIM Nyugat-kiállítására a folyóirat és a Magyar Csillag még élő munkatársaitól emlékezéseket, vallomásokat kértünk. „Szó se lehet róla” – dörögte Ottlik. A Rónay-asztal tagjai gyúrták-győzködték, míg nem engedett. Egy délelőtt megjelent abban a szobában, amibe Parancs Jánossal száműzött az akkori főigazgató. Megvetően asztalomra hajította a gépiratot. „Itt van!” Csinálj vele, amit akarsz!” (Csodás vallomás, ma is olvasható a Próza című kötetében.)

Amikor a kiállításra készültem, még nem sejthettem, hogy komoly vita tárgya lesz. Utolsó délután megjelent a Pártközpont küldötte, hogy megállapítsa, van-e „veszélyes anyag”. Ottlik vallomásánál megtorpant. „Ezt ki kell venni!” Ellenálltam. Hívatta a főigazgatót.

Ő sem állt kötélnek. A vallomás maradt. Az elvtárs távozott.

A megnyitón valóságos tömeg hömpölygött: a Nyugatnak és Babitsnak akkor is óriási volt a tekintélye. Ottlik is eljött. Megszemlélte a tárolókba kihelyezett vallomásokat. A sajátját is. Máig hideglelést kapok arra a gondolatra, mi lett volna, ha engedünk az „elvtárs” felszólításának. (A Vigília Nyugat-émlékszámából is botrány lett. Ottlik alighanem, „csak azért is”, itt jelentette meg Kosztolányiról írt remek esszéjét, és a Minden megvan című elbeszélését.)

Apám halála után még működött a Rónay-asztal, amelyet nyilván helyeslő együttérzéssel szemlélt ő a mennyek országából. (Ma már valamennyien ebben a másik dimenzióban ülik körül.)

Az írásban említett nevek, személyek:

Bacsó Vilmos – Lelkész, jogszigorló premontrai tanár. Egykori főügyész.

Rónay György – Költő, író, műfordító, esszéíró, irodalomtörténész. Az Ezüstkor alapító-főszerkesztője. 1945-től a Vigília szerkesztőbizottságának tagja. A szerző édesapja.

Zimándi Pius – Irodalomtörténész, pedagógiai szakíró. Rónay György a negyvenes évek végén, a szerzetesek üldöztetése idején, Mandula utcai lakásán bújtatta, Budán.

Császár Elemér – Irodalomtörténész, egyetemi tanár. Az MTA tagja. Akadémiai székfoglalóját 1909. november 2-án tartotta Bessenyei akadémiai törekvései címmel. A Petőfi Társaság elnöke (1937–1940). 25 éven át szerkesztette az Irodalomtörténeti Közleményeket.

Horváth János – Irodalomtörténész, egyetemi tanár. Az MTA tagja. A Magyar Irodalomtörténeti Társaság egyik alapítója. Schöpflin Aladár a magyar irodalomról 1937-ben írott összegzésében Horváthot az egyetlen olyan kritikusként jellemezte,

aki a századelőn „valóban írói kritikát volt hajlandó művelni”.

Pilinszky János – A 20. század egyik legjelentősebb magyar költője, az „újhold”-nemzedék legendás, Baumgarten-, József Attila- és Kossuth-díjas alkotója.

Kondor Béla – Munkácsy-díjas, posztumusz Kossuth-díjas festőművész, grafikus, költő. A miskolci Kondor Béla gyűjteményben a fiatalon elhunyt, iskolát teremtő mesternek minden korszaka megismerhető; grafikai között megtalálhatók híres Hamlet-illusztrációi, s a Blake-sorozat egyes lapjai.

Nemes Nagy Ágnes – Baumgarten-, József Attila- és Kossuth-díjas költő, műfordító, esszéíró, pedagógus. 1986-ban, Lengyel Balázssal közösen – almanach formában – újrarendítették az Újholdat.

Lengyel Balázs – Széchenyi-díjas műkritikus, író. Az Újhold, a Corvina, a Móra Diákönnyvtár szerkesztője.

Vargha Kálmán – irodalomtörténész, kritikus, szerkesztő.

Mándy Iván – Baumgarten-, József Attila- és Kossuth-díjas író. Első novellája 1937-ben jelent meg a Magyarország című lapban. Sporttudósítóként tevékenykedett, majd az Újhold folyóirathoz csatlakozott. 1989-től a Holmi szerkesztője, 1992-től a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia elnöke.

Kellér Andor – Író, újságíró. A konferanszié Kellér Dezső bátyja. Legismertebb műve: a Bal négyes páholy.

Illés Endre – Baumgarten-, József Attila- és Kossuth-díjas elbeszélő, drámaíró, műfordító, műkritikus. A Révai Könyvkiadó egykori irodalmi vezetője, majd a Szépirodalmi Könyvkiadó igazgatója.

Gellért (Goldmann) Oszkár – Költő, újságíró, szerkesztő. Az Új Idők, a Budapesti Napló, a Magyar Géniusz munkatársa. A Nyugat főmunkatársa.

Parancs János – Költő, a Magyar Műhely alapítója. A Petőfi Irodalmi Múzeum muzeológusa, az Új Ember főmunkatársa.

MARIA JOÃO CANTINHO
Az egyszerű
dolgok

(*As coisas simples*)

Igaz, hogy az egyszerű dolgok nem hagynak maguk után történetet, senki nem beszél róluk,

mégis, amikor meghalsz, nincsen dicsőség és nincs az a tudás, ami megnyugtatón szorongásodat, csakis az élet egyszerű dolgai, a dolgok, amiket megőriz az emlékezet, és amelyek leülepedtek bennünk, miként az esti fény, avagy a virágok illata tavasszal, mindaz, amit szeretünk és a nevetésük, meg a súlytalan idő, ahol minden, még az élet is, csak könnyed lebegés.

Petőcz András fordítása

MARIA JOÃO CANTINHO
Gesztusok

(*Gestos*)

Egy napon elindulunk. Mindannyian, noha a távozásnak vannak variációi, néhányan szárnyra kapunk, míg mások fűcsomókra, gyomokra zuhannak, arcukkal sárba tapadtnak.

Azok, akik felemelkedni vágyakoznak, s a csillagokat szeretnék megölelni, hasznos, ha tudják, hogy a magasba nézni épp bálványimádás nélkül célszerű.

A jéghideg hegyeken mindig elég a hely, s csupán az idő mutatja a hó útját nekünk, néhányan eltévednek majd, másoknak minden út tévelygés csupán.

Végül csakis a por marad, s egy határozott kéz, valamint a teljes sötétség.

Petőcz András fordítása

TÖRZSASZTAL SZABÓ ZOLTÁN ATTILÁVAL
WEB TV & CULT

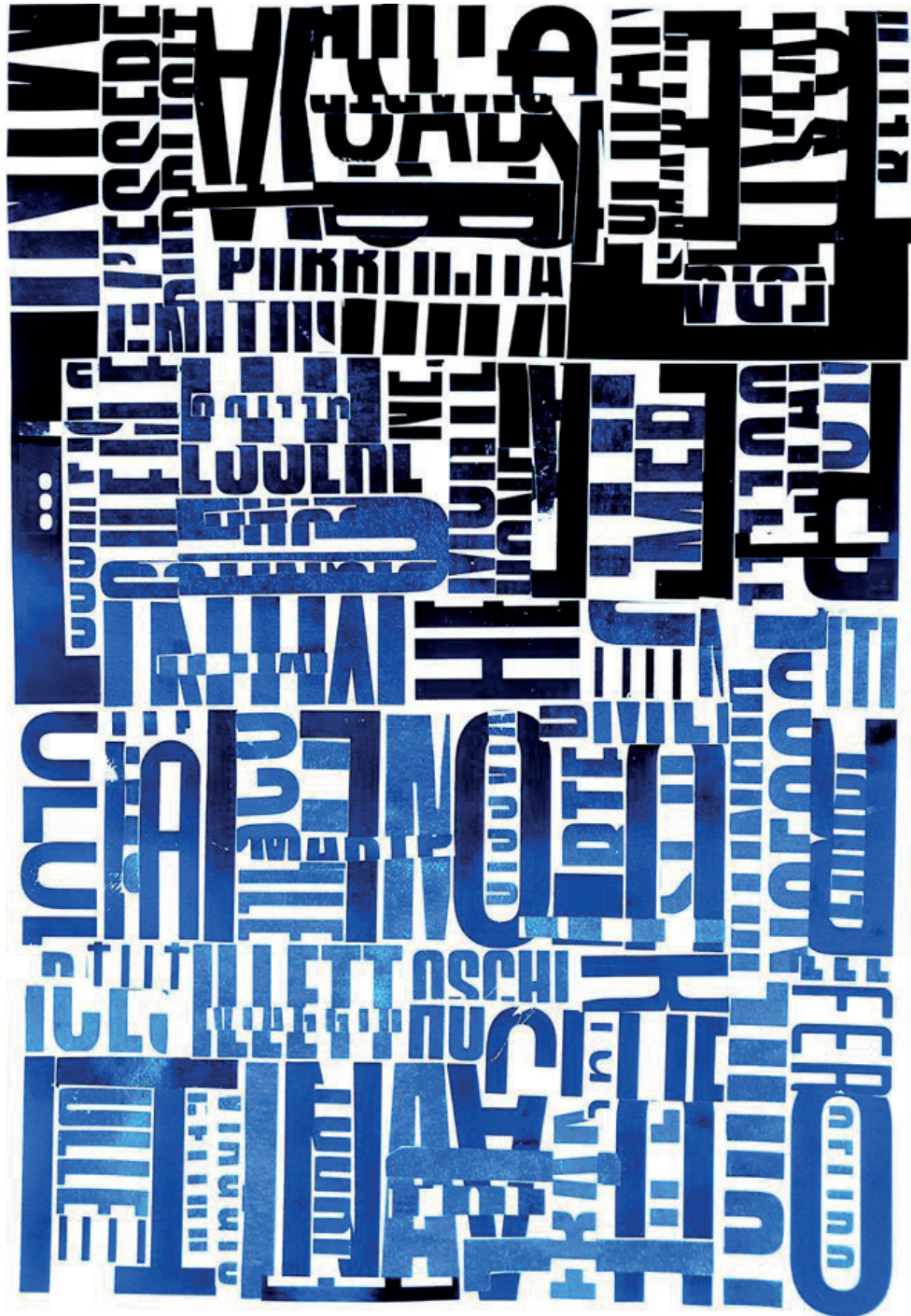
Nyugatplusz

■ GIOVANNI FONTANA: KING

■ GIOVANNI FONTANA: QUEEN

SERSE LUIGETTI alkotása

Kilátó

■ FERNANDO AGUIAR vizuális költeménye

Árny-játék

GÁGYOR PÉTER

Allegro Barbaro

Az idő kottavonalai arcomon
már összetegeződtem a zenével
nélküle az élet csak monoton
imamalom s együtt az idővel
mozdul a lélegzet
villan a szempilla
megdobbantja a szívet
szól a léten túli zongora
és ami észrevétlen marad
ami sosem a tied
oly közel van a távol
az elképzelhetetlen
Bartók nekem muzsikál
a hazáról a világról
az öntözetlen virágról
és minden önző zsvaj
szétfoszlik egy akkordban
már értem
amit el nem mondott
soha nincs erre szó a lebegésben
a kimondhatatlan mondatok
keresgélnek a csendben
a széthulló rendet
hát hallgatok
a zongorafutamok
közéltlen kérdések
és titkos válaszok
harmóniák őrlik a billentyűket.

TAMÁS MENYHÉRT

Tükreim (1)

Elébb a víztükör
aztán az égtükör,
vízbenézón,
égbenézón,
arcomra ismerek.

Elébb az égtükör,
aztán a víztükör,
égbenézón,
vízbenézón,
holtomra ébredek.

Tükreim (2)

Váratlan ahogy, s amikor
előlobban az ifjúkor,
alánk veti hevületét
a kora szeptemberi rét,
gyúlt ég! hova röptet, hova?
a parázsló láz ostroma!
hunyor' csillagokig követ
e vérverte önkívület...

Árny-játék

MOLNÁR JÓZSEF

Világ vállain

Benedek Tibor emlékére

Talán az akarat, hamarább
 érij a falhoz, s míg mások
 felfelé másztak, és leestek,
 te dinamitként felrobbantottad
 hitetlenséged: honnan volt az erő?
 Mit számított, hogy nem te
 voltál a legerősebb,
 és nem te dobtad
 legmesszebbre a labdát:
 valamit megláttak benned az istenek;
 egy apró, törekeny legény
 talentumát cipelte az uszodába.
 Tibort látom, a gólkirályt, a magával ragadó edzőt,
 a hangtalan hangot adó embert,
 a rajongók által is imádott családapát.
 Őt nem a celeb-istálló tagjaként,
 és nem valami főzőshow pillanat-
 tudoraként ismertünk meg nap, nap után.
 Egy ország elé lépett,
 talán a meséből tűnt elő,
 mint hegyhengergető,
 mint hetedhét mérföldes
 csizmát viselő hős.
 S mint a filmvásznon annyiszor,
 ő lett a mindent eldöntő,
 az utolsó pillanatban.
 És most, amikor vállaidra van
 szükség, jobban, mint ezelőtt bármikor,
 akkor te csupán az ujjaid
 felemelve,
 onnan is,
 az élők által sosem látott
 magaslatokból
 kijelölöd az utat:
 tudom,
 elsőként érsz a
 célba, mint annyiszor.

GÁGYOR PÉTER

Az idő lova

Megbocsájtani?
 – az időnek – lehetetlen.
 Nem kérdez, nem válaszol,
 ha mégis – a végén a létnek.
 Az idő meghal,
 a múlt képzelet.
 A jövő béna zsákbamacska,
 s a holnap – végül a volt.

Addig meg napok múlnak
 akár hosszú évek,
 szorul a homokóra torka
 az akadozó semmittevések
 lehullnak a csendbe.

Olvadó jégen a lék
 foszló világ, albumokba zárt
 fénykép marad, emlék.
 Az avarban a tavalyi levelek.

Árny-játék

In memoriam FODOR ÁKOS „Viszonyom van mindenhez, mindenkihez”

2015. február 21-én hunyt el lapunk meghatározó alakja, szerzője, akinek műveiből özvegye, Podonyi Hedvig készített összeállítást a Nyugat Plusz 2016 tavaszi számának (IV/1). Most ebből közlünk részletet a Nyugat Plusz ünnepi, összegző kiadványában 2020-ban.

■ VÁLSÁG-JELENTÉS

rámszorulok

■ PROGRAMAJÁNLÓ

Mikor, ha nem tudsz
jót tenni: jól teszed, ha
nem csinálsz semmit.

■ 3 SZÓ

hommage à W. S.

fényroham

*

varázstörés

*

rímálom

■ BÉKESSÉG

Nem akarom tudni,
hogyan tudod-e.

■ WU WEI

A viszketetést csak
kényezteté-táplálja
a vakarózás.

■ GŐG, VAGY SZERÉNYSÉG?

Nem szorongatok
olyan kezét, amely ezt
nem viszonozza.

■ N. N.

nehézkésen felületes

■ FINTOR

N. N. babonásan
hisz a Tudományban...

■ BÓBESZÉD

Nem meri abba-
hagyni, mert kiderülne:
nem közölt semmit.

■ CREDO

Csaknem mindenki és minden érdekel;
kíváncsi senkire, semmire nem vagyok.
Viszonyom van mindenhez, mindenkihez;
véleményem nincs senkiről, semmiről.

HEKL KRISZTINA

Csend határán

Kellhet más, kérdezed, fejünk fölül ömlik
a fény, minek aszfalt, cipő, ruha, kocsi.
Fölém hajolsz, lassul az idő, bokámon
érezem a homokot, vizeset, langyosat.

Néhány házzal odébb laksz, a csend határán,
hová csak a hullámok zaja hatol.
Este ablakot nyitunk, pont-figurák vívják
képzület-csatáik, kristály a mennyezet.

Most betakarsz és elsimítasz, otthon
vagyok a homoksírom alatt. Minden más
őrület ezen kívül, a nap szikrát szór,
boldog, végtelen a perc, súlytalan legbelül.

La Graciosa, 2016

BARABÁS SZILVIA

Semmiség

Van ez a reggel
Van tej is
Van ez a vonzás
Vagy Te is
Van ez a kérdés
Válasz a szemed a szád

Olyan hatalmas és kicsi a Világ

Sárga jel

Törzsükön a sárga jelet nem értem,
Bodrog-parti csonka fák, tíz volt, egy maradt.
Kilenc veszteség, oktalan, frissen szelt,
homokszín és terrakotta évgyűrűk.
Időtlen-időbe tép az acélfog,
rázza torz indulat, körötte forgácsok,
mint muslicák rajzanak. Elszáradt fű
hajlik lábam nyomán, a fény lefolyik
a dombtetőn. Zakatol és berreg
a szerkezet, utat tör a világnak.
Mozdulatlan várjuk mind a ketten.

Tokaj, 2016

MISKE EMŐ: Rokokó tájkép

VASAS ZOLTÁN

#huszonnyolcasrontott

a közeledő metró, a reggeli hideg...
megbillentik az öntudatomat
ezek a befolyásolhatatlan
ívű szabályszerűségek.
„megint ugranod kell”,
súgja egy rekedt
hang, és át is
karol, mintha
élne.

SZEPESI ZSUZSANNA

Hová, hová?

Csillogó verdával
bódító száguldás –
hová siethet?

Padlógázzal nyomja,
villog a reflektor –
hová siethet?

Jobbról-balról előz,
mindenki útban van –
hová siethet?

Közben egy felhajtó,
nem látszik fék nyoma –
az idő megállt.

Neki nem volt szabály,
neki nem volt határ –
hová sietett?

HORVÁTH GÁBOR MIKLÓS

pancser

egy megmagyarázhatatlan érzés mintha
hatalmába kerítette volna mintha
a lényeg eszébe jutott volna végre
mintha mindnyájunk sorsa múlt volna rajta
azonnal cetlit és ceruzát ragadott
hogya soraival megmentse a világot

a tébolyult kapkodásban a ceruza
hegye kitört a vékony cetli kilyukadt
szétszakadt használhatatlanná vált minden
ami örökké megőrizhette volna
ezt a megmentő érzést és gondolatot
miatta menthetetlen ma is a világ

MISKE EMŐKE: Hontalan

VERES TAMÁS

Hívatlan vendég

Mint egy nagy stratégia, úgy hódított meg türelmesen mindent. Uralma alá vonta a bankszámlát, ellenőrzési területe lett a fizetés. Létünk omladozó falai között sétálgatva tudta, mint a jó kőműves, hogy melyik az a téglá, amelyiket elég kihúzni ahhoz, hogy földi biztonságunk házáat porig rombolja. Úgy költözött be hozzánk, hogy észre se vettük, de hagytuk. Talán, ha előre bejelenti érkezését, süteménnyel is megkínáljuk. Túlzott lelkesedésünk transzparensét is kifeszítettük volna, ahogy megérkezik, és a gyerekeink kórusként dalolják, hogy Köszöntünk a házunkban! Isten hozott nálunk, kedves Nyomor!

HEGEDŰS MÁRIA – manökenház

CSERHALMI IMRE

Na, mit?

„Mit érzett, amikor leégett a házuk?” „Mit érzett, amikor kimondták önre az életfogytiglant?” „Mit érzett, amikor édesapját a szeme láttára gázolta halálra a vonat?” „Mit érzett, amikor kiderült, hogy a gyereke gyógyíthatatlan?” Na, mit? Na, mit? Sorjáznak szépen a garantálható, hiszen a kérdésekkel megrendelt válaszok. Sőt! Ha kéztördelés, sóhajtozás, szipogás kíséri őket, az kis szerencse, ha könnyezés és jajgatás is, az nagy – vélük a médiában kérdezők, akik együttérzésnek álcázott kéjjel gázolnak bele mások gyászába, fájalmába, szenvedéseibe. Sokan újságíróknak hiszik őket. Ők is magukat.

KIS PÁL ISTVÁN

... jönnek új Jónások...

Sajnálom – motyogja
 a csontok közt katatva –
 a még fellelhető cetek és nagy halak
 rühellik a benzín s kőolaj foltokat
 s én se hittem félnótás barátom
 hogy lehet még e világban
 dolgom vagy dobásom
 mert látom én hogy nem úgy van mint régen
 nincs béke az égben se
 a földön se
 hát még Ninivében...

...

Tudj' Isten mit keres talán a jelet
 bizonyosságát annak hogy Jónás a lelet
 hogy Jónásé volt e kőporba roskadó
 szemgödrenek odvát ásító kőgolyó

Akkor persze volt szegénynek
 volt még pompás agyveleje
 bár nem küldte őt jövőt látni
 hangoskodva prófétálni
 istenmódra ahogy illik
 ígét váltott vele

...

MISKE EMŐ: Intelem

Én mondtam hogy kerüld el a várost
 hogy rossz szöveg a negyven napra mához
 a fedett népek meg fognak kövezni
 ha visszajössz itt nem fog téged
 bizony nem fog tőlük
 megvédeni senki

Tarsisból vagy honnan indultál el ember
 nem vett fel más hajó csak egy öreg tanker
 s látod a tenger ez a hasas szörnyeteg
 olajat böffenve köpött a partra
 mint húsát vedlett csontot
 körmöt és szőrzetet

...

Legyint majd visszadobja
 leletét az olajos homokra
 mit számít e csont kinek volt bolondja
 új Ninivék kelnek és új Jónások jönnek
 génkezelt magvából indát keltve tőknek
 s a népek mint a sáskák
 a Földet körbevássák
 prófétálhat itt akárki
 az Ember ha pusztít
 nincs mód – bizony –
 nincs mód ellenállni

végül is csak kő lesz
 e múlásba porladó
 pályáján szédülten
 kerengő mézgolyó
 a genesis esendő csodája
 a legkitartóbb golyhó
 Jónás koponyája...

MOLNÁR JÓZSEF

Regény

(Sárkány)

Múlt évben leveleztem egy sárkánnyal.
Előbb azt kérte, fagylaltot küldjek,
feladtam postára,
nem érkezett meg.
Elromlott a mosogatógépe,
jött a következő üzenet,
ráirányítottam néhány
mosómedvét,
valahol eltévedtek,
vagy eltaposta őket az autó,
ezt is az én számlámra írta.
Postafordultával jött a következő
e-mail. Magas a vérnyomása,
tegyek valamit;
le kel menni a mélybe,
legalább a tengerszint
alá,
közben meginni három csésze
fodormenta teát gyomoridegre,
később óvatosan kimenni
a hidegre, mert meghűlésre
akácot kéne szedni,
(ez fagyott el idén),
azt felitatni mézzel,
egy szelet lekvárt enni hozzá.
Válaszul jól lehordott,
javasasszonytól volt,
aki szerint sok hülyeséget
szedtem csokorba,
borókabogyót, ánizst,
levendulát kevert össze,
s most azt issza egy hétig,
de megkér, hagyjam őt békén,
ne zaklassam a hülyeségemmel,
verset se küldjek, elege van,
és annyi meg annyi vaj a fején,
hogy megírhatja belőle egy regény(t).

FELLINGER KÁROLY

Beleveszni

Az idő
magába mélyedve,
magába feledkezve
mesél,
mindent, szóról szóra
lejegyez ő,
aki nem lehet ott,
aki ott sem lehetne,
ahol van éppen.

Az idő persze
már sejt valamit,
amikor a biológiaórán
megtréfálok az
emberi csontvázat,
madárrá változtatja őt,
azt, akiről mintázták.

Búzamező

Az elmúlás
összetartja a világot,
a felejtést
is magához veszi,
mint a jó vadász
a törött szárnyú madarat.

Egy részeg hajó
a sivatag közepén
homokviharban.

Varga Imre

BÍRÓ KINGA

A gyűrű gondolatai

Dobozban ülök már egy hete. Sötét van, rám csukódott a doboztető. Nem melegít a bőr, csak a hideg selyem simul körém. Nem véd már az ujjperc ránc, nem csiklandoz – ideges szokásként – a hüvelykujj sem. Nem keres a jobb kéz többé. Azóta sem nézett meg. Nem akar emlékezni rám. Tudom.

Egyszer ott hevertem napokig a konyhaszekrényen, de visszahúzott az ujjára. Egy ideig reménykedtem, de érzem, ez most más. Fájdalmas lettem.

A kislíval választottak neki, karácsonykor. Félték, nem tetszem majd, nem tudták, jól választottak-e. Borítékba rejtettek, s kacarásztak, kuncogtak, izgultak, mikor lel rám. Tudom, nem az ízlése voltam, de ő gyönyörűnek látott. Mikor felhúzott a gyűrűsujjára, éreztem, ez az én ujjam, otthon vagyok. Hozzá nőtem, rásimultam, belé égtem. Vigyáztunk egymásra. A hüvelyk, a mutatóujj, a középső, meg a kicsi, s én a gyűrűsön. Mi így együtt a bal kézen.

Gyakran álmodoztam, lesz párom. Reméltem, nem csak ígélet leszek. Bizonyossággá válok, kacocská, akarattá, hűséggé, erővé, keresztté. Életről szóló, szövetség leszek.

Aztán nem tudom, mi történt. Hirtelen jött.

Egyszer csak azt vettem észre, az inak állandóan feszülnek, rángatnak, mintha zötyögős úton utaznék. A hüvelykujj idegesen pörget, megállás nélkül, ettől szédültem, hányingerem támadt. A középső és a kicsi meg piszkál, dörzsöl, lökdös. Idegesen remeg az egész kéz, folyton tengeribetegnek éreztem magam. A jobb kéz, tanácstalanul fel-le rángat. Legszívesebben kiabáltam volna: Hol a nyugalom? Hé! Hát, elfelejtettétek?

Egy hete vagyok száműzetésben a szekrény mélyén. Ha tudnék, sóhajtoznék. Ha lenne könnyem, zokognék. Ha kisgyerek lennék, toporzékolnék. Ha lehetne, ütnék.

Egyikre sem vagyok képes. Csak egy tárgy vagyok, akit úgy el lehet tüntetni, mintha sosem lettem volna.

FODOR ÁKOS 1945–2015

Nárcisz

Nem szeret senkit,
aki „mindenkit szeret”
– csak Saját Pózát.

Summa

Ami történi k:
vízre hulló hópehely.
– Van is, meg nincs is.

DRASKÓCZI ÁGNES

Keményedik

Őrli idő, élet, magány.
Csonthéja lassan bezárul.
Kérdőjellé válik benne a hiány.
Már tudja, kétélű fegyver a szó,
a legkisebb hangsúly is visszaüt,
válaszokat sehol,
csak mérteket talál mindenütt.

Emberben már nem bízik,
Istenre még fel-feltekint,
minden olyan bizonytalan.
A világ folyton beint.
Erőszakos önzés zúdul rá.
Hogy maradhat így szabad?
Keményedik a szívburok.
Elpusztul, ha lány marad.

BOLEMANT LÁSZLÓ

át az Erzsébet hídon

útiterv szerint haladok: metró, majd a Duna-part, visszanezék a Bálna felé, egy biciklis kikerül, a lépcsőn egy horgász, lejjebb kivetett uszadékfa, tovább, a szálloda hajója emelkedik és merül.

felsétálok a hídra – a másik felén a templom...
a folyó hömpölyög, a forgalom áramlik,
személytelen és személyes történeteket vetít
a kocsik lámpája az útra és a palotákra is.

a mozgó árnyékok üres képtárak falaira kúsznak,
egész estés tárlatnyitást játszik az autós mozi,
járművön érkezik még újabb fény-árnyék-múzsza,
s három lyukkamera feljebb mindent rögzít.

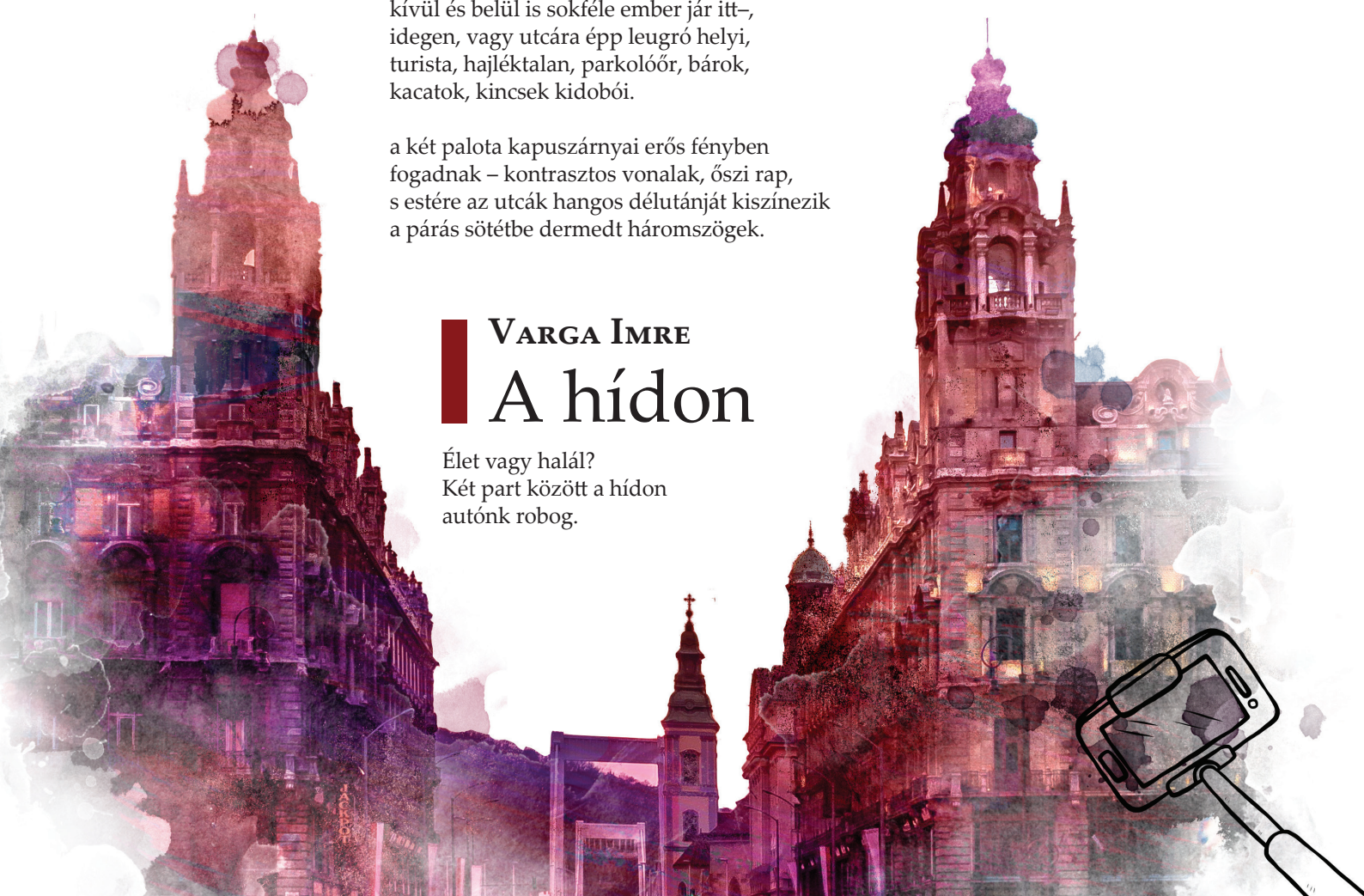
kívül és belül is sokféle ember jár itt–,
idegen, vagy utcára épp leugró helyi,
turista, hajléktalan, parkolóőr, bárok,
kacatok, kincsek kidobói.

a két palota kapuszárnyai erős fényben
fogadnak – kontrasztos vonalak, őszi rap,
s estére az utcák hangos délutánját kiszínezik
a párás sötétbe dermedt háromszögek.

VARGA IMRE

A hídon

Élet vagy halál?
Két part között a hídon
autónk robog.

PETŐCZ ANDRÁS

Pygmalion: ha majd

Hiába, minden hiába! Hiába ölelem a szobrom,
hiába illetem a szobrom a számmal, nyelvemmel
hiába simítok végig a hófehér elefántcsont testen,

*nem nyílik, nem nyílik sehol, nem fogad be engem,
zártan mutatja magát, élettelen szobor továbbra is,
talánha érti a vágyam, és talánha elfogadja, hogy*

akarom, úgy, ahogyan van, mindenik porcikáját.

Ha majd felsóhajt végre! Ajkai, ha engednek annak,
ami vagyok, ha gyűrűként feszülnek rám, és érzem
hogyan lüktet mindaz, ami ő, ha érzem, ahogy el-

alél feszítő önmagam által, ha látom azt, bárhol
befogadna engem, ahol fogadásra képes a test,
akkor mondom, s nem előbb: művem megszületett.

Mert akarom, ahogyan van, mindenik porcikáját.

MISKE EMŐ: Magány

BARABÁS SZILVIA

Zárvány

Ne keress ott, ahol nem vagyok
hetek óta csak hallgatok.

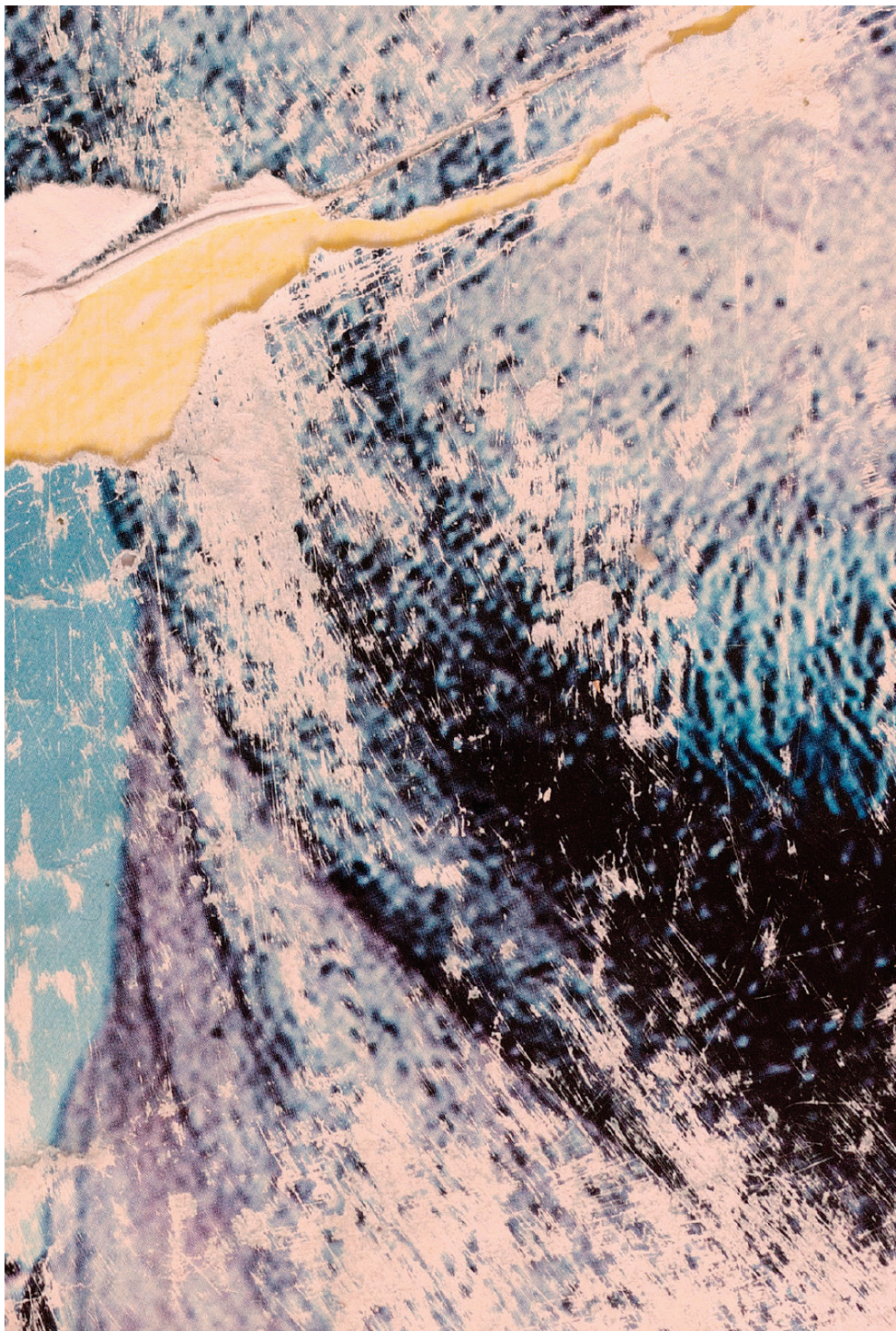
Indul a lift, de nem velem
se tudóm, se kedvesem.

Szobámban asztal, de szék csak egy
ágyamban egyedül heverek.
Plafonról lógnak a csillagok
távolodom mégis maradok.

Ne keress ott, ahol nem vagyok
Találj rám mielőtt meghalok.

HORVÁTH GÁBOR MIKLÓS járvány

kire nem gondoltál most segítesz neki
elesett igyekszik tenni elesettért
mától új értelmet kap élet és halál
mától nincs választási lehetőséged
miként a beteg öreg állat szemléled
aki ma még viháncol holnapra halott

GÉCZY JÁNOS: Portré 2., 2017 (kollázs, tépett plakát)

CSEPCSÁNYI ÉVA

Ajtó

váratlanul szakad el minden
protokoll, hivatkozás.
 lefoszt a valóság késhegye.
 mondatokkal kirakózom – sms-
 darabok, levéltöredékek, tavak
 mélyi várakozás.
 a galaxis peremén egy ajtó, amin
 ki- bejárunk, és a fogónak nem ér
 átjönnie.
 üveggyöngyöket gurítunk a rés alatt,
 csudaszín papírszalagot gyűrünk át a
 kulcslyukon, és legnagyobb örömünk
 a küszöbre vésett krikszkrakszok.
 átfestettük az ajtót, mindennap ünnep:
 talán ma végre megmutathatom neked
 a deszkára mázolt képeket, addig apróra
 meséljük, hadarva, izgatottan színeit,
 váratlanul szakad el minden
 csak a huzat fütyül, padló reccsen odaát.

VARGA IMRE

Buddha söréből

Ki lesz majd velem? Ki talál rám?
 Gyerekek hol, s a volt-család?
 Porlik szürkés égi márvány.
 Elbuktam végleg a csatát.

Sörös flaskák között Buddha
 zöldes arcával mondikál.
 Minden levél s rovar tudja,
 s nekem meg kínzó nem-tudás.

Amit az este körém ölt –
 itt vagyok, mindez én vagyok.
 Iszok mesterem söréből
 romlott tegnapot, holnapot.

Nem tudom, hová és honnan
 azt sem, ami most van itt.
 Az életem meg-megtorpan;
 bár a lét végzi dolgait.

Csekklapok hátoldalára
 íródik majd végrendelet?
 Már nincs idő, megőrizni,
 s nincsen nyelve szól akinek.

Lehetne más, lehetne jobb,
 de lehetne még rosszabb is.
 Míg szűk cellámban fortyogok,
 agyam sötétje elvakít.

SZÚGYI ZOLTÁN

Szoros kapu

nem tudom
hogyan bizonyítsam
amit hiszek

nem tudom
hogyan magyarázom
amit megtapasztaltam

Istenhez megtértem ugyan
ám nem lettem nemes
tiszteletre méltóbb
– ha azzá lettem volna
tán még el is néznék nekem –
tekintéllyel
befolyással
nem rendelkezem
nem számítok
sem a kis hazákban
sem a nagyvilágban
rangom sincsen
s még ha akarnék
sem árthatnék senkinek
– ezüstöm
aranyam nincsen –
tőlem nincs miért félni
és nincs mit remélni
felőlem

de végre látom
a számos nevenincs mellett
túl sok a bölcs
sőt a tudós is
sok a gazdag
a hatalmas ember
körülöttem
s az út melyen együtt járunk
talán nem is oda vezet
ahová én igyekezem

töltsön el hát inkább
a bánat és a szégyen
– miért tusakodásom
ily soká ér csak véget –
hallgatok
az álombéli biztatásra
s mielőtt bezárulna
hatalmas súlyos szárnya
buzgó fohászkodással
immár nekifeszülök
hogy áthámozzam magam

a szoros kapun

FERNANDO AGUIAR

vizuális költeménye

DRASKÓCZI ÁGNES

Szólnak hozzám,

valami elfeledett nyelven,
zenéje forrásként buzog fel
régéről, emlékeken túlról
üzennek nekem,
valami elfeledett nyelven,
mit nem értek, csak érzek már
a perspektíván túlról
milyen otthonosan mozgottam

egykor e nyelvben,
milyen biztosan léptem az
álomból ismert utcán
szólnak hozzám
ezen az elfeledett nyelven
– ismerős meghittség,
otthonérzet

KEÖMLEY ANNA

Tapasztalat

A két nő az előszobában állt. Egyiküket már szinte kétrét görnyesztette a fájdalom. A mentőautó a ház előtt várakozott.

– Ebből percekben belül baba lesz – mondta a Vöröshajú.

– Úgy érte, már nincs idő bemenni a kórházba? – kérdezte meglepődve a Barnahajú.

– Attól tartok, nincs. Itthon fogjuk megszülni – mondta derűs nyugalommal a Vöröshajú.

– Biztos benne? Szirénával még biztos beérnénk! – próbálkozott tovább a Barnahajú.

– Nem. Ne kockáztassunk! Nem szeretném, ha egy száguldó mentőautóban születne meg a baba – mondta mosolyogva a Vöröshajú.

– Legalább próbáljuk meg! Annyira nem lehet gyors! – mondta egyre rémültebben a Barnahajú.

– Nézze! Tudom, mit beszélek. Nem megyünk sehova! – mondta határozottan Vöröshajú.

– Nem lehetne valahogy lassítani? – kérdezte reménykedve a Barnahajú.

– Ha egyszer elindult, nincs visszaút. Higgyen nekem! – mondta mosolyogva a Vöröshajú.

– És mi van, ha közbejön valami? Ha elakad? – kérdezte ijedten a Barnahajú.

– Nem lesz semmi baj. Nyugodjon meg! – mondta kedvesen a Vöröshajú.

– Jó, de ígérje meg, hogy segít, és utána azonnal bemegyünk! – kérte esdeklőn a Barnahajú.

– Megígérem – mondta nevetve a Vöröshajú.

– Akkor? Mehet? – kérdezte izgatottan a Barnahajú.

– Mehet! – mondta elszántan a Vöröshajú.

Tizenöt perc múlva a vörös hajú nő a nappali szőnyegén fekvé három tolással kinyomta negyedik gyermekét, és mosolyogva adta a barna hajú nő kezébe az ollót.

– Elvágna a köldökzsinórt?

A fiatal doktornő keze még akkor is reme-

gett az izgalomtól, amikor félóra múlva a mentőautóban a gondosan bebugyolált kislányt az anyja mellére helyezte. Élete első szülése volt, amit mentőorvosként egyedül vezetett le.

– Honnan tudta, hogy nem lesz semmi baj? – kérdezte a hordágyon fekvő nőt.

– Tapasztalat – mondta mosolyogva a Vöröshajú, és boldog fáradtsággal ölelte magához kislányát.

Húsz évvel később...

A két nő a kávéház legeldugottabb sarkában álló asztalnál ült.

– És szerinted, nem túl korai? Hisz' még alig ismered! – kérdezte aggódva a Zöldpulóveres.

– Hogyne ismerném?! Elég volt belenézni a szemébe, és mindent tudtam róla! – válaszolta nevetve a Feketegarbós.

– Ugyan már! Én magyarázom neked, hogy egy szavukat sem szabad elhinni?! – kiáltotta mérgesen a Zöldpulóveres.

Manézs

– Most az jön, hogy „minden férfi személtá-da és csak azt akarja”, ugye?! – kérdezte mosolyogva a Feketegarbós.

– Értsd meg, aggódom érted! Teljesen elvakít a szerelem! – mondta a Zöldpulóveres.

– Jaj, ne legyél már ilyen karót nyelt! Nem élünk a középkorban! És ha csak azt akarja?! Az olyan nagy baj? – kérdezte kuncogva a Feketegarbós.

– Látom, nem veszel komolyan. Szerintem, igenis korai még összeköltözni vele. Mi van, ha csak ki akar használni? Utána néztél például a családjának? – kérdezte fontoskodva a Zöldpulóveres.

– A családjának?! Mit érdekel engem a családja! Nem te vágtad mindig a fejemhez, hogy az ember nem felelős a szülei viselt dolgaiért?! Hogy mindenkin csakis a saját tetteit lehet számon kérni?! – kiabálta felháborodva a Feketegarbós.

– Na jó. De azt legalább tudod, hogy miből él? – kérdezte a Zöldpulóveres.

– Mit tudom én! Valami számítógépes guru lehet, mert egész nap a várost járja, megy az ügyfelekhez. De számít ez?! – kérdezte a Feketegarbós.

– Számít, igenis, számít! Vagy te akarsz majd eltartani? – kérdezte dühödten a Zöldpulóveres.

– Hidd el, ez az egész most annyira mellékes! Mit érdekel, hogy miből él, meg honnan származik, amikor annyira jó vele! Olyan sok szépet mond nekem, és pontosan tudja, hogy mire van szükségem! – mondta álmodozva a Feketegarbós.

– Na, persze, most még ott van felettetek a rózsaszín felhő, de majd jön a lila köd, meg a fekete viharfellegek! – mondta gúnyosan a Zöldpulóveres.

– Most az egész színskálát rám fogod borítani?! Muszáj neked mindent elrontani?! Olyan vagy mint a saját nagyanyám! – kiáltotta mérgesen a Feketegarbós.

– Jaj, anya, ne haragudj! Nem akarlak bántani, de hidd el, férfi ügyekben nekem sokkal több tapasztalatom van. Neked eddig csak apa volt. – mondta kedvesen a lány a zöld pulóverben, és vigasztalón ölelte magához zokogó édesanyját a fekete garbóban, aki egykor lobo-gó vörös haját ma már – korához illően – hamvas szőkére festette.

VÁLTSON DIGITÁLISRA!

Olvassa a Nyugat Plusz magazin digitális változatát!

your digital media
Dimag
dimag.hu

interaktív
tartalmak

folyamatosan
bővülő kínálat

IPad, PC, OSX
Android, Win8

FIVE INTERNATIONAL KFT. // UGYFELSZOLGALAT@DIMAG.HU

FILIP TAMÁS

Az Akhillesz utca sarkán

Rebesgetik, a Harc-hegység völgyeiben
a parasztok szántanak, vetnek.
Gyerekeik segítenek, legalább addig se
játszanak *Adj király, katonát*. De a vér
miatt, a sebek miatt, mindennap
gyakorolják a *Gólya viszi a fiát*.

Itt tartok a versben, mikor
csendestársam hív az online barikádra.
Az Akhillesz utca sarkán emelkedik, de
még nincs kész. Vigyek magammal utcakövet?
Hova hívsz engem, a könyvmolyt,
de hisz épp disztópiákat írok és olvasok,
nézem az online könnygázt, hogy gomolyog,
aláírok egy petíciót, felbontok egy üveg bort,
mikor megint megszólal egy telefon.
Zöld számról hívnak, azt kérdezik,
mekkora a karbon lábnyomom.

ZALABA ZSUZSA

Bennünk

Fényt osztok és fényt gyűjtök.
Tegnapokból láncot fűzök.
Kifeszítem a pillanatot,
Így lesz örök, ami adott.

Tenger alján, homokmezőn.
Korallok közt lépeget,
Aki öt megtalálja, lélekbúvár,
Ki jól ismeri a földet, eget.

Kiskanállal vagy vödörrel
Merd csak bátran a végtelent,
Vegyél el belőle s tégy hozzá,
Mert aki esendő, az is teremt.

Kifolyni a térből,
Hozzánőni a mindenséghez.
Istent látni a játszótéren,
Csónakjában mindig evez ...

Bennünk
Csakis bennünk

Újnyugat-reprint 2010–2020

Megrendelhető: happycaroffice@gmail.com
erefbt@gmail.com

Hangzó Nyugatplusz
SZABÓ ZOLTÁN ATTILA szerkesztésében

Nyugatplusz 1.
Szerkesztők: Kálmán Péter, Bencz György, Dinka Adília, Meggy Balázs, Illés Zoltán

Nyugatplusz 2.
Szerkesztők: Kálmán Péter, Bencz György, Dinka Adília, Meggy Balázs, Illés Zoltán

Nyugatplusz 3.
Szerkesztők: Kálmán Péter, Bencz György, Dinka Adília, Meggy Balázs, Illés Zoltán

Nyugatplusz 4.
Pest-budai mozaikok
Szerkesztők: Kálmán Péter, Bencz György, Dinka Adília, Meggy Balázs, Illés Zoltán

Talány Akusztik
Körpeny Zsófi, Zöld Csaba, Buzsáczky Ákos

INFINITI BUDA PEST

KAL PINTÉR MIHÁLY

Angyalok és démonok Eötvös univerzumából

„Bezengett milliót teremt maga körül.” Hogy ez mit jelent, nem lehet tudni, viszont lebeghetünk valami különös hangtérben. A hangok egyszerre csikordulnak, és hatnak érzékeinkre, néha csiklandóan perverz a hatásuk.

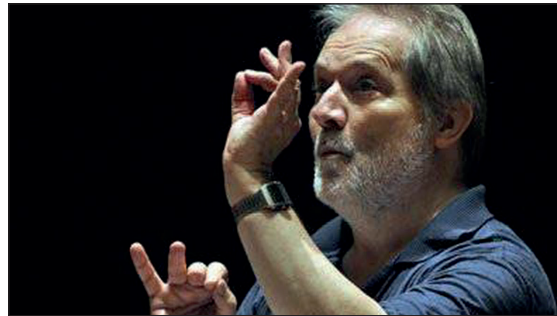
Eötvös Péter a jelen operáját írja, miközben máris klasszikus. Régóta eredeti és egyedi, ez nem hír, de mintha csak néhány éve lenne a magyar nézők egyik kedvence.

Honegger szerint a zenetanításban a kortárs művektől kellene Palestrina felé haladni, vagyis a jelenünket értjük meg, és abból fejthetjük vissza a múltunkat. Másfelől a kortárs zene még mindig nem érte el megfelelőképpen a célközönségét, a ma emberét. Hogyan értsük meg jobban a 21. század kommunikációját, és annak zenei leképeződését? Ahogy a modern építészet remekeit belakjuk, az igényeink változnak. A hangversenytermek sztárjai közben változatlanul: Mozart & Beethoven.

Amikor azt mondjuk, Sosztakovics kései művénél elértük az emberi fül számára elérhető maximumot, akkor jön Schnittke, s rátesz egy lapáttal! Azután pedig Kurtág, és vele tovább kalandozunk ezen az ösvényen. Végül elérkezünk egy olyan pontra, ahol a fiatal szerzők, *Gyöngyösi Levente* vagy *Zombola Péter* visszatér a számunkra még mindig megszokotthoz, az – újrahasznosított – hagyományos hangzáshoz...

Eötvös külön univerzumot képvisel. Ő valahová Boulez árnyékába helyezte magát. Ezt jelzi legismertebb műve a zeroPoint, ahol a tételek száma soha nem éri el az egy bouleznyi egységet, 0,9-nél megáll. Szívesen nyúl bibliai témákhoz, vagy beszél jelképekben. Kifordít, átalakít, szintetizál.

Életem első nagy Eötvös-élménye a Paradise realoded. A héber apokrif irodalomból ismert

Lilith, azaz a démoni nő alakja, aki Ádámmal egyenrangúként élte az életét a Paradicsomban. Később aztán Ádám oldalbordájából megszületett Éva, így nem csak az állandó, a kötött (és kötődő) társ jelenik meg, de az alá-fölérendeltség is. Éva Ádám része – egy vele, de miután Ádamból teremtetett, ezért az úton az ő társa, sok esetben talán szolgálója is. Lilithet száműzik. Lucifer és a démoni nő, mint két számkivetett, próbál érvényt szerezni saját akaratának az Úrral szemben. Itt indul útjára a madáchi gondolat.

Lucifer a terve szerint halad, Lilith pedig folyamatosan el akarja pusztítani Évát, vagyis az Úr akaratát. A tét nem kevesebb, mint hogy kitől származzon az emberiség. Lucifer célja pedig az emberiségben való hit szkeptikus elutasítása. Ugyanis ez az egyetlen lehetősége, hogy megkaparintsa saját céljaira az embert.

E. P. Gabriel García Márquez Szerelemről és más démonokról című művét is feldolgozta. A képek valóban szuggesztívek, erősek, és Eötvös zenei struktúrája is igen világos, még sincs meg az a furcsa rezonancia, ami a Paradise-t egyszerre tette bizarrá, zeneileg és képileg is.

Összességében azonban a klasszikus hatásképek, a jelképrendszerek, és az összetéveszthetetlen egyedi hangzásvilág emeli ki Eötvös munkáit a kortárs művek rengetegéből.

TÉPŐ DONÁT

Demagóg szájbarágás helyett...

avagy a Tarantino-jelenség

„Szerintem a filmjeim mindig is többről szóltak, mint amit a legtöbb ember gondolt róluk. Nem kellett, hogy a mögöttes tartalmukkal foglalkozz, ha nem akarsz, de nagyon sok rejlik bennük, ha a mélyükre nézel.”

Quentin Tarantino-interjú,
New York Times, 2018.

Stílszerűen, QT világába illően kezdem: az igaz ember járta ösvényt mindkét oldalról szegélyezi a bravúrosan elkészített filmjeinek legendája, és a hozzájuk zseniálisan összeválogatott betétdalok sokasága...

A hetvenes évek Amerikájának naposabbik partján töltött kamaszkor pedig mindehhez bőséges zenei és filmes alapanyagot termel a jó ideig videotékásként dolgozó nyakigláb fiú szervezetében, melyet a következő negyven év során maradéktalanul ki is aknáz. Ezekben az időkben olyan kulturális forradalmak zajlanak világszerte, melyek monumentális művészeti remekeket hagynak az utókorra, a mai filmes vagy zenei producerekre, akiknek a mai napig legbiztosabb táptalaja ez az Éra, melyben főhősünk is szocializálódott. Legutóbbi filmjében épp ennek tiszteleg.

A sokak által kritizált *Volt egyszer egy... Hollywood* (2019) bő lére eresztett nosztalgia és örömmozi saját magának, mintegy a mondhatni hibátlan életmű respektálása gyanánt Hollywoodnak, Los Angelesnek és a korszaknak, amelyben meglátása szerint sokkal mélyebb értékek generálódtak, mint manapság. Nem sok rendező van, aki bármit megtehet, még Holly-

woodban sem, de Tarantino, közéjük tartozik, mert pontosan tudja, mit csinál és hogyan, miközben csak a legszükségesebb esetben megalakuló. Moziját ezért gyakran erőszakosnak és nyersnek titulálják, de törzsközönsége nem az egyszerű, vérfröcsögésre vágyó brutalitás fanokból tevődik, hiszen Quentin Tarantino soha sem egyszerű.

A lassan harmincéves QT univerzum, egy híján tíz filmjében kétségtelenül a klasszikus filmszerkesztési módok, vagány beállítások és vágási technikák, a módszeresen felépített figurák, az apró háttérkellékekre kiterjedő maximális figyelem, és a gyakran már elhangzá-

suk pillanatában ikonikussá váló dialógusok életszerű kidolgozottságai keverednek erőteljesen maró masszává, melyben azonban minden esetben felszökken a komoly társadalomkritika, a szociális élelslátás és persze a sajátos humor. Ezek együtthatója tette figyelemreméltóvá már első alkotását, a *Kutyaszorítóban*-t (1992) is. Tarantino bemutatja a mocskot, de nem ítélezik. Történeteket mesél, de a Hollywoodban divatos demagóg szájbarágás helyett inkább a karakterépítésre és a dramaturgiára koncentrálnak.

Apropó, itt máris meg kell említeni a filmzene jelentőségét, hiszen szinte nincs olyan emlékeztető jelenet az életműben, melyben ne szólna valami nagyon laza, legtöbbször komoly dramaturgiai szereppel is bíró zene. A *Ponyvaregény* (1994) sok közül az egyik epic jelenetében Mia Wallace és Vincent Vega surf rockra táncol, a *Kill Bill*-ben (2003) a Menyasszony és O-Ren Ishi egy flamencóba mártott diszkó dalra pergeti a pengét, és persze előbb-utóbb megjelenik Morricone valamelyik szívféjdító opusa is. A lenyűgöző lemezkollekcióval rendelkező rendező imidzsének fontos része a zenei igényesség, mely során slágereket használ fel, de nem tipikusan azokat, amelyeket az emberek megvesznek a lemezboltban, vagy letöltenek a netről. Az első látásra összeegyeztethetetlennek tűnő előadók és műfajok az ő filmjei során meghatározó jelentőségű motívumokként társulnak a képhez, mialatt vidáman elfér egymás mellett a country, a hiphop, a folk, a blues vagy a funk, de adott esetben bármely trash-motívum, ami beleillik a jelenetbe. A dialógusokban is megjelennek a zenei okfejtések, gondoljunk csak Madonna „Like a Virgin”-jének kivesésére, és egyéb utalásokra a korszak klasszikusaira vonatkozóan a *Jackie Brown*-ban (1997).

A párbeszédnek nagyon fontosak, itt nincs egyetlen feleslegesen megírt szó sem, amit csak azért mondanak, mert kell valamit. A diskurzusok nem ritkán bődületesen hosszúnak tűnnek, de pont ez adja meg minden egyes ilyen jelenet zamatát, mint ahogy a *Django elszabadul* (2012), vagy az *Aljas Nyolcas* (2015) végkifejletében is. Az átlagos blockbuster-fogyasztók nehezen élik át Tarantino lassúságát, az agyalós

dialógusokat, vagy például a *Halálbiztos*-ban (2007) szándékosan elhelyezett technikai hibákat, mellyel még inkább korhúvé akarta tenni munkáját a rendező. (Az *Aljas Nyolcas* például olyan szélesvásznú technikával forgatta le – később digitalizálták –, amely csak néhány amerikai moziban volt levetíthető, s ezekben a régi vágású mozitermekben le is játszották.)

A legkomolyabb dumákat már fejből idézzük bármelyik házibulin, és ebben a tekintetben a *Ponyvaregény* az örökös nyertes (Marvin / Puska kellett volna / Állj félre, Butch! / Órás jelenet Christopher Walkennel / Zed), de minden filmjében akad csemegézni való. A tudatosság a képernyőn a visszatérő fiktív márkák által fodrozódik tovább (Red Apple Cigi, Big Kahuna Burger), valamint a szereplők közti rokoni kapcsolat komplexitásával (pl: *A Kutyaszorítóban* Mr. Barnája, azaz Vic Vega és a *Ponyvaregény* twistelő fenegyereke – aki most jött haza Amszterdamból – Vincent Vega, testvérek.).

Életszagú helyzetek, eredeti szerepek, jól kiválasztott színészek, bravúros filmzene és némi vér. A mester átlag háromévente jön ki új filmmel, ez azt jelenti, hogy nagyjából 2022-ben véget ér a történet, hiszen azt többször is hangoztatta, hogy tíz filmnél nem készít többet. Harminc év, tíz film egy kerekre formált univerzum, így teljes a kép. De láttunk mi már ilyet, és bár biztos akadnak gyűlölői, de azoknak is el kell ismerniük rendezői érdemeit, erős karakterépítő képességét (lásd: John Travolta, Kurt Russel) filmnyelvet újító stílusát, vagy azt, hogy képes C kategóriássá vedlett egykori sztárszínészeket újra felfedezni, s mindemellett rajongói bizonyára koránt sem bánnák, ha megszegné ezt az ígéretet. De talán van annyira koncepciózus, hogy tartsa magát ehhez, vagy annyira furfangos, hogy valahogy máshogy fogja megoldani.

Mi, függők, egyelőre nagy reményekkel és izgatottan várjuk a mindent lezáró tizedik alkotást, melyről több helyen is nyilatkozta, hogy sci-fi lesz, ami annál inkább zseniális és egyben ésszerű húzásnak is tűnik.

Innen nézve tehát örülünk, Vincent!

A

ERDÉLYI MELINDA

A „török Molière”

Molière, a modern komédia megteremtője, az egyik, ha nem a legkedveltebb drámaíró Törökországban, majd négyszáz éve írt darabjai ma is népszerűek. Sikere azonban nem a véletlen műve, tudatos választás eredménye.

Az európai színház (görög alapokra építkező, meghatározott helyen, meghatározott szövegre támaszkodó, színészek által létrehozott intézmény) Törökországban csak a 19. században jelent meg. Kezdetben elsősorban az Isztambulban élő olaszok és franciák körében volt kedvelt, majd később az örmények kezdtek a színházzal foglalkozni, és nekik köszönhető, hogy végül megszületett a törökök európai színháza.

A Nyugat hegemoniája, amely a kulturális életben is megmutatkozott, a 15. századtól érezte hatását, de az Oszmán Birodalomban csak a 19. században jelentkezett. Ez a kulturális dominancia a Birodalomban a *tanzimátnak* nevezett reformkorral vette kezdetét. A tanzimát elsődleges célja a birodalom modernizálása volt, amelyhez a Nyugatot vette példának. Ahogy a birodalom gyengülni kezdett, az oszmán értelmiség az egyetlen megoldást a sikeres nyugati modell átvételében látta. *Ziyal Osman Karal* történész így ír a birodalom Nyugat felé fordulásáról: *A 18. századtól fogva, akárhányszor győzött egy európai nemzet, az Oszmán Birodalomban feltűnt egy reformmozgalom. A 19. század*

első felében, Európa nyomásával és befolyásával, ahogy a Birodalom elkezdett összeomlani, úgy lett egyre szembetűnőbb a nyugatosodás felgyorsulása is. Ahogy Európa próbálta az oszmánokat Ázsiába (vissza)szorítani, úgy az oszmánok egyre inkább próbáltak nyugatosodni, hogy Európában maradhassanak.” (*Karal, Ziya Osman, Osmanlı Tarihi, 7. Cilt, s. 317, TTK. Basımevi, 1956*).

A tanzimáttal egy időben megjelent a színházművészetben a törököknél korábban ismeretlen adaptáció fogalma is. Az európai színház meghonosítása nem volt könnyű feladat. A közönség a színház egyik alapfeltétele, azonban a török nép nem volt hozzászokva az európai színházkultúrához, nem látogatta a színházakat, így az értelmiség próbálta azt minél befogadhatóbbá tenni a nézők számára. Ehhez pedig az adaptációk bizonyultak a leghatásosabb eszköznek. Az 1869–1882 közötti időszakot a törökök a „Fordítások Korának” nevezik. Bár voltak szerzők, akik saját darabokkal álltak elő, mégsem arattak nagy sikert a nép körében, így műveik sem ígértek hosszú életűnek. Molière darabjait már a 19. század első felében elkezdték oszmán-török nyelvre átültetni, és rövid időn belül a leggyakrabban fordított és játszott íróvá vált.

A nyugatosodás mellett fontos szerepet játszott Molière sikerében, hogy a hagyományos török színi műfajok nagy hasonlóságot mutattak a francia szerző műveivel. Bár az európai jel-

legű színház csak a 19. században jelentkezett Törökországban, a közép-ázsiai nomád népek között jelen volt a rituális gyökerekkel rendelkező színjátszás, amely letelepedésük után a helyi kultúrákkal keveredve megőrződött kollektív identitásukban. A vándorló életmód azonban nem tette lehetővé számukra az európai értelemben vett színház létrejöttét, melynek egyik fontos alapeleme az épület. Ennek ellenére a török népeknek is megvoltak a maguk színi műfajai. Ezek legfontosabb közös jellemzője a nevetetés volt, elég csak a Karagözre, vagy az orta ojunura gondolni.

A Karagöz, amely nevét a főkarakter után kapta, egy keretre feszített batiszt mögött bábokkal, fény előtt játszott színjáték. Az orta ojunu az előbbi színészek által előadott változata, rögtönzésre támaszkodó, zenét, táncot és utánzást is magába foglaló hagyományos török színjátszási forma. Ezeket a török műfajokat a szembetűnő hasonlóság miatt a commedia dell'arte-val is párhuzamba hozták, de sem azt nem lehet biztosan állítani, hogy egymásra hatással lettek volna, sem pedig azt, hogy egymástól teljesen függetlenül alakultak ki.

Az 1868 és 1906 között színpadra vitt Molière-darabokat két csoportra osztják. Eszerint volt egy török, a helyi hagyományokhoz alkalmazkodó Molière, és egy francia, a nép számára idegen Molière. Utóbbit az Isztambulba látogató, vagy tartósan ott működő francia társulatok állították színpadra, közönségüket elsősorban az elit és maga a szultán jelentette, akik értettek franciául, és az eredeti darabokat részesítették előnyben. Ellenben az „oszmán Molière” a helyieknek szólt. Fordítói a középosztályból kerültek ki, és a darabokat a helyiek ízléséhez igyekeztek igazítani. Próbálták úgy átírni a darabokat, hogy könnyebben befogadhatóak legyenek, ugyanis az átlagember meglehetősen elutasítóan fogadta az idegen kultúrákat (*And, M. Osmanlı Tiyatrosu, Dost Kitabevi, Ankara, 1999., p. 165.*).

Ali Bej, Ahmet Vefik Pasa és Teodor Kaszap nevét kell kiemelni, akik az elsők között jelentkeztek francia adaptációkkal, főleg Molière darbjait fordították. Adaptációikban a karakterek oszmán neveket kaptak, helyi oszmán öltözetbe

bújtak, és az isztambuli oszmán-török nyelven szólaltak meg. De nem csak külső megjelenésükben, belső értékeikben is az oszmán hagyományoknak megfelelően változtatták meg a karaktereket, így gondolkodásmódjukat, világnézetüket is „oszmánosították”. Az említett fordítók a Karagözben és orta ojunuban megszórt jellegzetes vonások kiemelésére fektették a hangsúlyt, úgy, mint a szójátékok, helyzet- és jellemkomikumok.

Az „oszmán Molière” olvasása után megkérdőjelezendő, hogy az adaptációk mennyire maradtak meg az eredeti daraboknál, és nem kellene-e inkább önálló műként tekinteni rájuk. A kérdést jobb nyitva hagyni, hiszen létezik-e egyáltalán maradéktalan értékű fordítás? A lényeg, legyen szó Molièreről, oszmán-török fordításairól, vagy magukról a török hagyományos színi műfajokról, a komédia lélekre gyakorolt hatása: „...a viccek csapdát állítanak nekünk. Logikátlanságot rejtenek el a logikába, és ezzel kijátsszák az értelem kontrollját, becsapják a felettes ént, és legalább egy pillanatra kiszabadítják a tudatalattiba visszafojtott érzelmi tartalmakat és ösztönenergiákat. A kontrollnak ez a pillanatnyi feloldása és az ösztönöknek ez a hirtelen felbuzgása a szabadság gyönyörteli érzésével jár együtt, és ezért: nevetünk.” (*Hankiss Elemér, Az emberi kaland, Helikon, 2014. p. 337*)

Nevetünk, mert nincs más választásunk.

Megrendelhető:

happycaroffice@gmail.com

erefbt@gmail.com

SZABÓ ZOLTÁN ATTILA

Az én bőrlabdám

– Kisfiamnak –

Volt nekem egy hófehér labdám. Made in CCCP. Sokáig nyúttam. Valószínűtlenül nagyokat pattant; volt súlya, esőben már-már azt hittem, „ő” a mesebeli kisgömböc. De nem falt fel. Szolgált és védett. Engem, a tabáni kisiskolást. Összetartoztunk. Még büszke is voltam rá, hogy összetéveszthetetlen, hiszen mert „meztelenkedni”, fehérteni; kitűnni a pöttyösök, az op-artos beütésűek, a színpompás golyóbisok egyre gyarapodó, mind csicsásabb mezőnyéből. Az én labdám ügyet sem vetett a korszak szépségideájára, a tangóadidaszra. Pedig a híres vébéasztit Platini, Falcão, Zico, Maradona, Rossi, Oleg Blohin, Kenny Dalglish és társaik bővölték kedvükre-kedvünkre. Emlékszem, a bogyót a Mondial kabalafigurája, Naranjito úgy ölelte magához, mint én a hófehér gömböcömet...

A labda (mármint az enyém) olyan volt, mint-ha a bátyám volna. A nagyobb fiúkra jellemző, a kicsik szemében szinte példátlan bátorsággal repült fel a fára, ugrott pocsolyába, ütődött neki a vaskerítésnek, a Petőfi pálya oldalsó tűzfalának. Egyszer ablakot is tört. Büszke voltam „rá”, hiszen mindnyájunknál erősebb volt. Ha belerúgtunk, a nyolc-kilencévesek szabad csapata bizony megérezte a bokáján, a rüsztyén, a bal- vagy jobb belsőjén (komolyan mondom, aki itt és most politikára gondol, orvosi eset!), hogy nem szimpla Skála-labdával láblabdázik ám! Ezért a harcedzett bőrért anno, talán egy a szibériai tundrákon honos igásállatot nyúzott meg a szovjet labdaipar – vallom ma is.

Az én fehér gömböm sokáig kibírta. Hú volt hozzám és a tabáni gyereksereghez. Túlélte a Szovjetuniót. Megérte a rendszerváltást, igaz, a falbontó időket a padláson töltötte. A szele mentén idővel ereszteni kezdett. Amikor utoljára találkoztunk, megtottyadt. Nem volt már a régi. Én meg nem voltam eléggé gondos nagy-kamasz, s mire feltűnt a hiánya, eltűnt.

Talán az öreg Oleg Vlagyimirovics Blohin jött érte álmezben, suttuyomban. Abban a fekete autóban ülhetett, amelyik megállt a Csap utcában. Emlékszem, öregeste volt, december. Csak egy perc-re ugrottam haza. Egy kamasznak a világot felzabálós korszakában nincs sok ideje álmélkodni. De suhanva-robogva is feltűnt nekem, ahogy a vészvillogó pislogott-pulzált, kísérteties hatást keltve. Egyszeriben a kis utca felett viharos szélben himbálózó, kifeszített gázlámpák is veszítettek fényerejükből. Az áramellátás akadozott.

A gyermekkor így múlik el. A labda nem elpattan, hanem elvész, s vele tűnnek a gólok, a kiflik, a sarkazások, a bodicsekek, a csattanós kapufák. És a pálya hőse a küzdőtér kismiskájává alakul. Észrevétlenül. Mi marad emlékebe? A gyermekkor illata, mélyen az ornyergembe, avagy a tudatalattimba préselve. És megmarad(t) persze a gyermekkorom néhány mozgóképe, amelyeket ha becsukom a szemem, most is magam előtt látok: apámmal sült keszeget eszünk Balatonföldváron, anyám ránk szól, hogy vigyázzunk a szálkával, nagyanyám kikérdezi a szorzótáblát, nagyapám sakkozni hív, Gábor ecsémmelem megyünk a grundra és azon veszekszünk, melyikünk lesz Platini. És mivel én vagyok a bátyja, hát én leszek! És én is megpróbálom odalent a pályán bedobni azt a platinis pazar cselt, hogy öt védő fölött átemelem a játékszert, majd ballal a jobb alsóba vágom, de nem megy. A fehér labda a művelet közepén elpattan.

Az élet azért így is kerek.

CSERHALMI IMRE

Járni jó!

Tapasztalt kórházi portás egyetlen pillantással – az arc hamuszürkéjének árnyalatából – megállapítja, hogy a sebészetről távozó beteg gyomros, epés, májas, vesés, eres, esetleg beles, de a legbiztosabban – fehér arcáról – a lábast ismeri fel. Mert az előzőek bármily elesetten is, a saját lábukon távoznak, az utóbbiak viszont két lábbal jöttek, de csak egygel mennek, esetleg az egyik lábukra azért nem tudnak lépni, mert tele van sebbel, a másikkra azért, mert nincs. Hiába kaphatók kiváló „pótalkatrészek”, magukba roskadva szembesülnek a ténnyel, hogy valami örökre elveszett a számukra: a járás öröme.

Többször kipróbálhattam egyetemistákon, hogy a mozgást kifejező igék közül a járnira tudják a legtöbb szinonimát. Egy-egy szemináriumi csoport tagjai a totyogástól az andalgáson meg a surranáson át a törtetésig percek alatt összeírnak vagy hetvenet. Az alapvető mozgások közt bizonyára a járás a király. Amikor evolúciója nyomán négy lábról kettőre állt, tulajdonképpen nem kevesebb lába lett az embernek, hanem több. Így fedezhette fel a glóbuszt és tehette a legfőbb tulajdonosává önmagát. Nincs még egy élőlény, amelyik hajlandó hatalmas távolságokat bejárni csak azért, hogy megnézzze, mi van máshol, és ami van, az milyen. Sőt elismertségének eszköze meg jele is, hogy hány és milyen hosszú utat járt be, és persze: mennyiért!

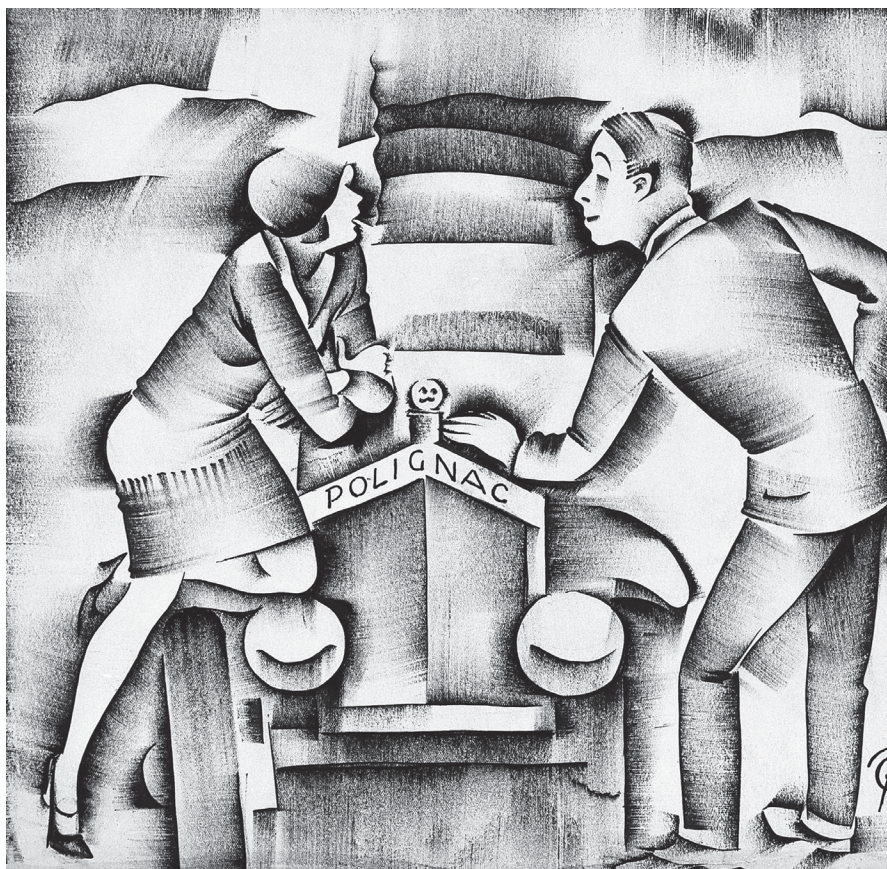
Járni – ez emberül nem csak azt jelenti, hogy a két lábat felváltva egymás elé rakva, teljes testtel egy irányba haladni. Aki azt éneklidúdolja, hogy „Járom az utam, macskaköves utam”, nem arra gondol, hogy ódon építésű úton konkrét cél felé halad. Ha járok valaki után, nem azt jelenti, hogy közvetlenül a nyomában lépdelek. Mint minden „sűrű” szó, a járni is sokkal többet, mélyebbet mond(hat) a primer jelentésénél, tulajdonképpen önmagánál. Kiváló mérce és bizonyíték erre, hogy a költészet mennyiszere és mi mindenre használja. Amikor Várnai Zseni Petike jár című

versében arra buzdítja tipegő gyermekét, hogy „csak lassan, okosan, Peti fiam”, nem a konkrét járáshoz ad tanácsot, noha arról beszél.

Szerencsés, aki addig tud járni, ameddig lélegezni is, aki nem sokkal előbb „esik le a lábáról”, mintsem lehullana élete fájáról. Mivel az emberi működésnek nem a járás az elsőként elsajátítandó tudománya, jóval bonyolultabb is a korábbiaknál, a fejlődés látványos mércéjévé válhat. Hogy az ifjú élet- és járastanuló milyen irányban és hogyan tartja a lábfejét, merre kaszál a karjával, mennyire találja meg kiegyenesedve az egyensúlyi pontját, ebből életkorára is jó eséllyel tippelhetünk. És még nem tudhat járni, de már csodálatos az erre képesítő ösztöne, mentális adottsága. (Amin aztán sokat képes rontani a „civilizált” nevelés.)

Lábemelés, megingás, másik láb, pottyánás, feltápáskodás, lábemelés, támaszkeresés, indulás, másik lábbal is talajt érés, újra pottyánás, körbenézés, az esési technika elsajátítása, gyakorlása. (Felnőtt korban se mondhatja magát a járás ismerőjének, aki nem tud esni. Sőt bukni.) A járni tanulás hónapjait fizikai erőnlét, kudarctűrés, kísérletező kedv, leplezetlen diadalérzés, sutba vágott, múltó bánat, korrekciós készség, játékoság, a gravitációval vívott gyönyörű, mert kitartó, embert csináló küzdelem jellemzi. És valami mélyen ösztönös és hatalmasan emberi felismerése annak, hogy nem csak a cél elérése – a tudás – lehet igazi öröm, hanem az odáig vezető út, a tanulás is. Ezért azt a fiataalt, aki – esetleg tisztos céltudattal, de – a tanulást kényszerű robotként éli meg, a közelébe se engedném a felsőoktatásnak.

Tíz perce társalgok a kórházi portással. Magas, fess fickó, arcáról még nem kopott le a kamaszos báj. „Elnézést, ilyenkor, a műszak vége felé már jártányi erőm sincs” – mondja, s lehuppan egy székre. A lába azonban kamaszkorból visszamaradt, szüntelen rázással jelzi csillapíthatatlan mozgáskényszerét. Jóllesik kedvtelve mosolyogni rá.

*„A táj oly tiszta volt körös-körül, mint egy álom. Őszintén szálltak a varjak a háztetők felett.
Valószínű nyikorgott a püspöki kút, innen nem messzire.”*

Krúdy Gyula

A MOLNÁR-C. PÁL MŰTEREM – MÚZEUM AJÁNDÉKA A NYUGAT PLUSZ OLVASÓINAK!

A mű címe:

MOLNÁR-C. PÁL: POLIGNAC

Molnár-C. Pál (1894–1981) festőművész a Gellérthegy oldalában, egy Ménesi úti villában élt és alkotott 50 éven át. Halála után, 1984-ben kisebbik lánya, dr. Csillag Pálné Éva, családi gondozású magánmúzeumot hozott létre, ahol a művek a születésük helyén láthatók.

A múzeum címe: 1118. Budapest, Ménesi út 65.

E-mail: info@mcpmuzeum.hu